

ΓΕΩΡ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΤΑ «ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΤΙΚΑ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ» (CERTIFICATS D' ORIGINE) ΤΩΝ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΩΝ ΩΣ ΠΗΓΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΟΥ ΠΑΣΑΛΙΚΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ (1811-1814)

Ἀνάμεσα στις πηγές πού ἀναφέρονται στὴν οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ πραγματικότητά τοῦ πασαλικιοῦ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ κατὰ τὴν τρίτη πενταετία τοῦ 19ου αἰώνα καὶ ἰδιαίτερα στὶς ἐμπορικὲς δραστηριότητες τῶν Ἑλλήνων τῆς περιοχῆς μεγάλο ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν καὶ τὰ certificats d'origine, τὰ ἐπίσημα δηλ. ἔγγραφα, πού συνόδευαν ὅσα ἐμπορεύματα προορίζονταν γιὰ τὰ λιμάνια τῆς γαλλικῆς ἐπικράτειας.

Ὡς τοὺς ναπολεόντειους πολέμους τὰ ἔγγραφα αὐτὰ παραχωροῦνταν μόνο γιὰ ἐμπορεύματα πού μεταφέρονταν μὲ γαλλικὰ πλοῖα. Ἀπὸ ἐκεῖ κι ὕστερα ὁ περιορισμὸς αὐτὸς ἔπαψε νὰ ἰσχύει καὶ μποροῦσαν καὶ ἄλλα καράβια, καὶ κυρίως ἑλληνικά, νὰ ἐφοδιάζονται μὲ certificats d'origine καὶ νὰ μεταφέρουν τὰ προϊόντα στὶς σκάλες τοῦ γαλλικοῦ κράτους καὶ κυρίως τὶς ἰταλικές¹. Τὸ μέτρο αὐτό, πού ἀποσκοποῦσε στὴν ὁμαλὴ τροφοδότηση τῆς Γαλλίας καὶ τῶν ἀποικιῶν της, ἐκμεταλλεύτηκαν οἱ Ἕλληνες πλοιοκτῆτες ἢ καπετάνιοι γιὰ νὰ ἀναπτύξουν τὸ ἐμπόριό τους μὲ τὰ ἰταλικά λιμάνια. Συχνὰ μάλιστα, ἐπωφελοῦμενοι ἀπὸ τὴ χαλαρότητα τοῦ ἐλέγχου τῶν γαλλικῶν τελωνειακῶν ἀρχῶν, παραβίαζαν τοὺς κανονισμοὺς καὶ μετέφεραν τὰ ἐμπορεύματα, συνοδευμένα μὲ certificats d'origine, σὲ λιμάνια πού δὲν ἀνήκαν στὴ γαλλικὴ ἐπικράτεια.

Τὶ ἦταν ὅμως τὰ ἔγγραφα αὐτὰ καὶ ποιὰ ἦταν ἡ διαδικασία γιὰ νὰ τ' ἀποκτήσει ὁ Ἕλληνας ἐμπόρος ἢ φορτωτής.

Σύμφωνα μὲ τὴ Ν (ota) Β (ene) τῶν ἐντυπων certificats d'origine² τόσο γιὰ τὸ συντάκτη τοῦ πιστοποιητικοῦ ὅσο καὶ γιὰ τοὺς ἐμπόρους ἀπαραίτητη ἦταν ἡ προσκόμιση τῶν παρακάτω δικαιολογητικῶν:

1) Ἐγγραφή αἴτηση τοῦ φορτωτῆ ἢ ἐμπόρου μὲ τὴν ὁποία ἐγγυόταν τὴν ἐντο-

1. Ὡπως εἶναι γνωστὸ ὁ Μ. Ναπολέον ἀπὸ τὸ 1797 ἔχει καταλύσει τὴ Βενετικὴ Δημοκρατία καὶ ἔχει προσαρτήσῃ τὰ ἰταλικά ἐδάφη στὴν αὐτοκρατορία του.

2. Ὅλα τὰ certificats d'origine πού συναντοῦμε στὴν προξενικὴ ἀλληλογραφία τῶν ἀδελφῶν Rouqueville τυπώθηκαν ὕστερα ἀπὸ αὐτοκρατορικὸ διάταγμα τῆς 23ης Νοεμβρίου 1807.

πιότητα τῶν τροφίμων ἢ προϊόντων πού προορίζονταν γιά τὰ γαλλικά ἐδάφη, 2) πιστοποιητικό τῶν εἰδικῶν¹, 3) πιστοποιητικό τῶν ἐμπόρων στοὺς ὁποίους πούληθηκαν διαδοχικὰ τὰ ἐμπορεύματα καὶ 4) ἀντίγραφο πιστοποιητικοῦ πού βεβαίωσε τὴν ἀρχικὴ προέλευση τῶν προϊόντων ἐπικυρωμένο ἀπὸ τὸν ἀρμόδιο ὑποπρόξενο.

Στὴ συνέχεια ὁ πρόξενος, ἀφοῦ ἐξέταζε τὶς μπάλες ἢ τὰ δέματα, καθὼς καὶ τὶς ἐνδείξεις τους, ὑπέγραφε τὰ certificats d' origine βεβαιώνοντας ταυτόχρονα ὅτι τὰ ἐμπορεύματα αὐτὰ δὲν ἦταν ἀγγλικῆς κατασκευῆς, οὔτε προέρχονταν ἀπὸ τὴν Ἀγγλία καὶ τὶς ἀποικίες της. Ἐπιπλέον, γιά νὰ παραλάβουν τὸ ἐμπόρευμα, οἱ φορτωτὲς ἔπρεπε νὰ πληρώσουν στὸ γαλλικὸ προξενεῖο ἕνα ποσό, μικρὸ ἢ μεγάλο, ἀνάλογα μὲ τὴν ποσότητα καὶ τὴν ποιότητα τῶν ἐμπορευμάτων². Τὰ πιστοποιητικὰ αὐτὰ συνόδευαν τὰ ἐμπορεύματα ὡς τὸν τόπο προορισμοῦ τους καὶ ἀποστέλλονταν κυρίως γιά νὰ διευκολύνουν τὸν ἔλεγχο τῶν τελωνοφυλάκων στὰ αὐτοκρατορικὰ τελωνεῖα τῆς Γαλλίας, περιορίζοντας, στὸ μέτρο τοῦ δυνατοῦ, τὸ λαθρεμπόριο καὶ τὶς ἐμπορικὲς δολοπλοκίες πού γίνονταν ἐνάντια στὸ γαλλικὸ ἐμπόριο.

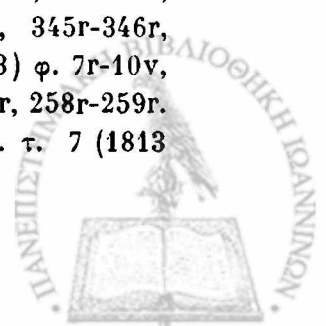
Τὰ certificats d' origine ὑποβάλλονταν ἀκόμη ἀπὸ τοὺς ἀδελφοὺς Rouqueville³ καὶ πρὸς τὸν ἐκάστοτε Ὑπουργὸ Ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας, μὲ ἰδιαιτέρο διαβιβαστικὸ ἔγγραφο⁴, πού συνήθως ἦταν τυπικὴ συνοδευτικὴ ἐπιστο-

1. Σύμφωνα μὲ ἐπεξήγηση τοῦ F. Rouqueville ὡς εἰδικοί θεωροῦνταν οἱ προεστοὶ τῆς κάθε περιοχῆς ἀπ' ὅπου προέρχονταν τὰ προϊόντα. Βλ. ἐπιστολὴ τοῦ ἴδιου πρόξενου πρὸς τὸν Ὑπουργὸ Ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας Duc de Cadore, μὲ ἡμερομ. 8-4-1811, Archives du Ministère des Affaires Étrangères, Correspondance Consulaire et Commerciale (στὸ ἐξῆς AMAE-CCC) Janina 4 (avril 1811-décembre 1811) φ. 10r.

2. Μόνο μιὰ φορὰ χορηγήθηκε δωρεὰν πιστοποιητικὸ ἀπὸ τὸ Γαλλικὸ προξενεῖο τῶν Γιαννίνων στὸν Καλαρρυτινὸ Ἰω. Ζωγράφο, ἐπιτηρητὴ τῶν φορτίων τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, γιά τὰ προϊόντα πού προέρχονταν ἀπὸ τσιφλίγια τοῦ τελευταίου καὶ προορίζονταν γιά τὴν Ἀγκώνα.

3. Ὁ F. Rouqueville αὐτὸ τὸ διάστημα ἦταν πρόξενος τῆς Γαλλίας στὰ Γιάννινα, ἐνῶ ὁ ἀδερφός του H. Rouqueville, διορίστηκε ὑποπρόξενος στὴν Πρέβεζα ἀπὸ τὸ ἴδιο κράτος τὸ 1812.

4. Ὁ F. Rouqueville καλύπτει τὸ διάστημα ἀπὸ τὸ Μάρτιο τοῦ 1811 ὡς τὸν Δεκέμβριο τοῦ 1813 καὶ ὁ Hugues Rouqueville τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1814. Πρέπει ἀκόμη νὰ διευκρινίσουμε ὅτι ὁ τελευταῖος ὑπογράφει μερικὰ πιστοποιητικὰ καὶ τὸ 1813, ὅταν γιά διαφόρους λόγους ἀπουσιάζει ἀπὸ τὰ Γιάννινα ὁ μεγαλύτερος ἀδελφός του. Πιο ἀναλυτικὰ τὰ certificats d' origine συμπεριλαμβάνονται στοὺς παρακάτω τόμους πού ἀπόκεινται στὸ AMAE-CCC, Janina: Γιά τὸ 1811: τ. 3 (1810-mars 1811), φ. 406r, 467r, 477r. τ. 4 (avril 1811-décembre 1811) φ. 7r, 123r, 146v-147r, 148r-149r, 150v-151r, 185r, 187r, 202v-209r, 248v-253r, 259v-267r, 285v-286r, 293v-296r, 311v-314r, 346v-349r, 374r-377r, 380r-383r, 416v-419r, 425v-426r. Γιά τὸ 1812: τ. 5 (1812 janvier-juillet) φ. 3r-4r, 45r-48r, 58r-61r, 76r-79r, 90r-91r, 124r-125v, 235r-236r, 285r-298r, 319r-322v, 345r-346r, 379v-380r, 413r-420v, 435r-436v, 440r-451v. τ. 6 (août 1812-mars 1813) φ. 7r-10v, 19r-20r, 35r-36v, 71r-74v, 120r-121v, 186r-189v, 197r-200v, 210r-211r, 258r-259r. Γιά τὸ 1813: τ. 6 (août 1812-mars 1813) φ. 379r-383v, 408r-409v, 517r. τ. 7 (1813

λή, ἐνῶ μερικές φορές περιείχε πληροφορίες γιὰ θέματα συναφῆ πρὸς τὸ ἐμπόριο πού διακινουῦνταν μὲ τὸν τρόπο αὐτό¹.

Κάθε *certificat* εἶχε 8 στήλες. Στὴν πρώτη ἀναγραφόταν τὸ ὄνομα τοῦ φορτωτῆ, ἐμπορίου ἢ μή, καὶ ὁ τόπος καταγωγῆς του· στὴ δεύτερη οἱ ἐνδείξεις καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν δεμάτων· στὴν τρίτη τὸ εἶδος τῶν ἐμπορευμάτων πού ἀποτελοῦσαν τὸ φορτίο· στὴν τέταρτη ὁ τόπος καταγωγῆς ἢ προέλευσης τῶν προϊόντων· στὴν πέμπτη τὸ ὄνομα καὶ ἡ ἐθνικότητα τοῦ καπετάνιου τοῦ πλοίου μὲ τὸ ὁποῖο μεταφέρονταν τὰ ἐμπορεύματα²· στὴν ἕκτη τὰ λεπτομερῆ δικαιολογητικά πού ἔπρεπε νὰ προσκομίσει ὁ φορτωτῆς γιὰ τὴν ἀπόκτηση τοῦ *certificat* καὶ στὴν ἑβδόμη τὸ βάρος τῶν φορτίων. Ἡ τελευταία στήλη πού προοριζόταν γιὰ παρατηρήσεις περιείχε τὶς περισσότερες φορές σπουδαῖες πληροφορίες γιὰ τὸ θέμα μας, πού μᾶς διευκολύνουν στὴ συναγωγή χρησιμότητας διαπιστώσεων.

Οἱ παρεχόμενες πληροφορίες μποροῦν νὰ καταταγοῦν σὲ 4 μεγάλες κατηγορίες: α) ἐμπορεύματα (εἶδος, βάρος, τόπος προέλευσης καὶ χώρα προορισμοῦ) β) ἔμποροι γ) δρόμοι καὶ μεταφορικά μέσα καὶ δ) πανώλη.

A. Ἐμπορεύματα

Ὅπως ἀναφέραμε καὶ παραπάνω τὰ προϊόντα πού διακινουῦνταν μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἔπρεπε νὰ εἶναι ντόπια. Ἔτσι, οἱ διάφοροι φορτωτῆς τὰ προμηθεύο-

avril-août) φ. 81r-84v, 175r-177r, 244r, 310r-311r, 339r, 408r. τ. 8 (septembre 1813-décembre 1814) φ.10r, 100r, 105r, 164r, 165r, 221r, 254r, 265r, 272r, 278r-279r. Γιὰ τὸ 1814: Archives Nationales de France, (στὸ ἐξῆς ANF) F 12-1849b, Commerce extérieur-Rapports des consuls: Prévessa. Συνολικά δηλ. γιὰ τὰ ἔτη 1812-1814 παραχωρήθηκαν 201 *certificats d'origine*.

1. Ἀνάμεσά τους ξεχωρίζει ἡ παρουσίαση τῶν εὐρωπαϊκῶν νομισμάτων καὶ ἡ ἀντιστοιχία τους σὲ γαλλικὰ φράγκα ἢ τουρκικὰ πιάστρα, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς Ἑπειρωτικὲς ἀγορές, στὰ ἐμπορικὰ πανηγύρια τῆς περιοχῆς (Γιὰ τὴν παρουσία τῶν ξένων νομισμάτων στὶς Ἑπειρωτικὲς ἀγορές καὶ τὴν ἀντιστοιχία τους πρὸς τὸ τουρκικὸ γρόσι βλ. Γ. Σιορόκα, Εὐρωπαϊκὰ νομίσματα στὶς Ἑπειρωτικὲς ἀγορές (1812-1814) «Δωδώνη» 13 (1984) σ. 189-225).

2. Παρότι ὅμως θὰ περίμενε κανεὶς νὰ συναντήσῃ πῶς ἀναλυτικὰ στοιχεῖα, ὅπως προαναγγέλλει ὁ τίτλος τῆς στήλης αὐτῆς, στὴν πραγματικότητα αὐτὸ δὲν συμβαίνει, ἀφοῦ οἱ δύο ἀδελφοὶ περιορίζονται, ἐκτὸς ἀπὸ ἐλάχιστες περιπτώσεις, μόνον στὴ φράση «par les caravanes», πού μπορεῖ νὰ σημάνει δύο πράγματα: 1) τὴ μεταφορὰ τῶν προϊόντων μὲ τὰ γνωστὰ καραβάνια τῶν ἀγωγιάτῶν στὸ λιμάνι ἐξαγωγῆς καὶ 2) ὅτι ἡ ἐξαγωγή τῶν ἐμπορευμάτων θὰ πραγματοποιηθεῖ ἀπὸ τὴ θάλασσα. Ὅπως εἶναι γνωστό, δύο εἶναι οἱ γαλλικοὶ ὄροι, πού χρησιμοποιουῦνταν γιὰ τὶς θαλάσσιες μεταφορές: *cabotage* καὶ *caravane*. Ὁ πρῶτος σημαίνει γενικά τὴν ἀκτοπλοΐα, ἐνῶ ὁ δεύτερος δηλώνει τὶς θαλάσσιες μεταφορὲς ἀνάμεσα σὲ λιμάνια τοῦ ἴδιου κράτους. Ὅμως, ὅπως καὶ τὸν προηγούμενο αἰῶνα, ἔτσι καὶ τώρα οἱ Γάλλοι πρῶτοι τῆς περιοχῆς δὲν φαίνεται νὰ χρησιμοποιοῦν τοὺς δύο ὄρους μὲ τὴν εἰδοποίησίν τους διαφορά. Παρ' ὅλα αὐτὰ οἱ πιθανότητες νὰ ὑπερισχῆι ἡ πρώτη περίπτωση εἶναι πῶς πολλές ἐπειδὴ ὁ ὄρος ἀπαντᾶται στὸν πληθυντικόν.

νταν, είτε από τις τοπικές αγορές (παζάρια) είτε από τα έμπορικά πανηγύρια. Σύμφωνα με τα πιστοποιητικά οι περιοχές, όπου αγοράζονται κυρίως τα έμπορεύματα, ήταν: Τα Γιάννινα, ή Άρτα, ή Πρέβεζα, το Μεσολόγγι¹, ή Λειβαδιά, τα Τρίκαλα, ή Λάρισα και το Μοναστήρι.

Από τα πολλά έμπορικά πανηγύρια που συγκροτούνταν στο πασαλίκι του Άλῆ πασᾶ την εποχή αυτή δύο μόνο μνημονεύονται ως τόπος προμήθειας προϊόντων: οι έμποροπανηγύρεις του Περλεπέ και του Μαυρονόρου.

Η πρώτη, που ως γνωστό πραγματοποιούνταν στα τέλη Απριλίου κάθε χρόνου και διαρκούσε 25 ήμερες, ήταν κάποτε ονομαστή, αφού συγκεντρώνονταν σ' αυτή έμποροι από τη Βλαχία, τη Σερβία, το Temesvar², την Ούγγαρία και την Ελλάδα. Από τις αρχές όμως του 19ου αιώνα έχασε την παλιά της αίγλη, αφού σ' αυτή σύχναζαν πιά μόνο Βόσνιοι, Ίλλυριοί³, Μακεδόνες, Ήπειρώτες, Θεσσαλοί και μερικοί Πελοποννήσιοι έμποροι. Τα προϊόντα που διατίθενται τώρα στο πανηγύρι είναι: ἄλογα, μουλάρια, βόδια, γίδες, κερί, μέλι, σταφίδα, δέρματα βουβαλιών, τσόχες Γερμανίας, κοσμήματα, καλλωπιστικά είδη, κερμέζι και λουλάκι⁴.

Η δεύτερη έμποροπανήγυρη, που γινόταν στο Μαυρονόρος των Γρεβενών, ήταν πιο μικρῆς σπουδαιότητας, αφού έμποροι και προϊόντα έφθαναν συνήθως από τις γύρω περιοχές. Μάλιστα αποφασιστικό ρόλο για την έπιτυχία του πανηγυριού αυτού έπαιζε η άθροια συμμετοχή των γιαννιώτικων συντεχνιών και των αντιπροσώπων των έμπορικῶν οίκων τῆς ἴδιας πόλης.

Ο χρόνος τῆς τέλεσῆς του δέν είναι σταθερός. Οι περισσότερες πηγές τοποθετούν το χρόνο έναρξῆς του στα τέλη Ίουλίου⁵, ἐνῶ ἄλλες τὸν Ὀκτώβριο⁶. Το φαινόμενο αυτό οφείλεται στις παρεμβάσεις του Άλῆ Πασᾶ, ὁ ὁποῖος, ἄνάλογα με τα συμφέροντά του, ἄλλοτε διαφοροποιούσε τις ἡμερομηνίες των έμπορικῶν πανηγυριῶν, που συγκροτούνταν στο πασαλίκι του, και ἄλλοτε βράδυνε την έναρξῆ τους ἢ ἐπιμήκυνε τῆ διάρκειά τους⁷.

1. Πολλά από τα έμπορεύματα που φορτώνονται στο λιμάνι αυτό προέρχονται από την Πελοπόννησο.

2. Η σημερινή του ονομασία είναι Timișoara.

3. Με τὸν ὄρο Ίλλυριοί ὁ F. Rouqueville πρέπει νὰ ὑπονοεῖ τοὺς Δαλματοὺς καὶ Κροάτες.

4. Βλ. ἐπιστολὴ F. Rouqueville, συνοδευτικὴ σὲ certificat d' origine, πρὸς τὸν Ὑπουργὸ Ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας κόμη τοῦ Bassano με ἡμερ. 21-6-1812, AMAE-CCC, Janina 5 (1812 janvier-juillet) φ. 344r.

5. Βλ. ἐκθεση F. Rouqueville πρὸς τὸν κόμη τοῦ Bassano με ἡμερομηνία 15-11-1812, AMAE, Memoires et documents divers 35 (1669-1837) φ. 319r. Πρβλ. καὶ Δρομοδεϊκτης τῶν ἀκολούθων ὀκτῶ μερῶν. Μεθ' ἀξιολόγων ὑποσημειώσεων τοῦ καθενὸς μέρους. Πελοποννήσου, Βοιωτίας, Ἀττικῆς, Θεσσαλίας, Ἡπείρου, Μπόσνας, Μακεδονίας καὶ Θράκης Ἐν Βενετίᾳ, Παρὰ Μιχαήλῳ Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων, 1829, σ. 15.

6. Βλ. Σωκρ. Κοιγέα, Τὸ Ἡπειρωτικὸν Ἀρχεῖον Σταύρου Ἰωάννου «Ἡπειρωτικὰ Χρονικά» 14 (1939), σ. 56-57.

7. Βλ. μακροσκελὴ ἐκθεση F. Rouqueville πρὸς τὸν κόμη τοῦ Bassano με ἡμερ. 15-11-1812, AMAE-CCC, Janina 6 (aout 1812-mars 1813) φ. 172r.

Ἀντίθετα, ἀπὸ τὴν ἐμποροπκνήγυρη «Πωγωνιανή» τῶν Ἰωαννίνων οἱ φορτωτές δὲν προμηθεύονταν ἐμπορεύματα. Ὁ λόγος, σύμφωνα μὲ τὸν F. Rouquerville, ὀφείλεται στὴν ἀπροθυμία τῶν Γιαννιωτῶν κυρίως ἐμπόρων¹, ἐξαιτίας τῶν ὑπερβολικῶν φορολογικῶν ἀπαιτήσεων τοῦ Ἰαλῆ πασαῶ.

Ἄς δοῦμε ὁμῶς πρὸ ἀναλυτικὰ τὰ προϊόντα ποὺ ἀγοράζονταν στὸ πασαλίκι τοῦ Ἰαλῆ.

1) Δέρματα

Τὴν πρώτη θέση καταλαμβάνουν τὰ λαγοδέρματα, ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὸ κυνήγι τῶν λαγῶν, οἱ ὁποῖοι ἀφθονοῦν στὰ περὶχωρα τῶν Ἰωαννίνων καὶ τὴ δυτικὴ πλευρὰ τῆς Πίνδου. Ἔτσι, οἱ φορτωτές τὰ προμηθεύονται ἀποκλειστικὰ σχεδὸν ἀπὸ τὴ γιαννιώτικη ἀγορὰ καὶ τὰ κατευθύνουν πρὸς τὴν Κέρκυρα, Βενετία, Μπαρλέττα καὶ Νάπολη², ὅπου χρησιμοποιοῦνται ὡς πρώτη ὕλη στὶς ἐκεῖ βιοτεχνίες καπέλων.

Ἀκολουθοῦν τὰ δέρματα τοῦ ἀσβοῦ καὶ τῆς ἀρκούδας, ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὶς ἴδιες περιοχὲς καὶ προορίζονται γιὰ τὶς ἀγορὲς τῆς Δ. Ἰταλίας. Τέλος, τὰ δέρματα cordouans³ καὶ μαροκίνια⁴, ποὺ κατεργάζονται στὰ συντεχνιακὰ ἐργαστήρια οἱ Γιαννιώτες ταμπάκηδες, προωθοῦνται ἀπὸ τοὺς ἐμπόρους στὴν Κέρκυρα, τὴν Ἀγκώνα καὶ τὴ Νάπολη.

2) Ἄμπας

Τὸ προϊόν αὐτὸ ἐξάγεται, εἴτε σὲ ὕφασμα εἴτε σὲ κάπες, πρὸς τὴν Κέρκυρα⁵, τὴ Βενετία⁶ καὶ τὴν Ἀγκώνα⁷ καὶ χρησιμεύει κυρίως γιὰ τὴν προφύλαξη

1. Βλ. ἐπιστολὴ F. Rouquerville, συνοδευτικὴ σὲ certificat d'origine, μὲ ἡμερ. 27-10-1812, AMAE-CCC, Janina 6 (aout 1812-mars 1813) φ. 119r-v.

2. Τὸ ἐμπόριο τῶν δερμάτων τοῦ λαγοῦ ἦταν ἀρκετὰ ἐπικερδές. Αὐτὸ ἐπιβεβαιώνει καὶ ὁ Σταυρός Ἰωάννου σὲ μιὰ ἐπιστολὴ του πρὸς τὸν ἐμπορικὸ του οἶκο στὴ Βιέννη μὲ ἡμερ. 8-2-1822: «περὶ δὲ τοῦ ἐμπορίου σᾶς λέγω ὅτι μερικοὶ Ἰωαννῖται ἐκέρδισαν ἀρκετὰ ἐμπάζοντας εἰς Νεάπολιν λαγοτόμαρα καὶ φέρνοντας ἐκεῖθεν χρυσάφι καὶ τζαπάρια». Βλ. Κοιγέα, τὸ Ἡπειρωτικὸν Ἀρχεῖον, «Η. Χ.» 14 (1939) σ. 14. Σὲ ἀνάλογη διαπίστωση φθάνει ὁ Σπ. Λάμπρος γιὰ τοὺς Καλαρρυτινοὺς καὶ Συρρακιώτες ἐμπόρους. Βλ. Σπ. Λάμπρου, Συρράκων καὶ Καλαρρῦται στὸ «Λόγοι καὶ ἄρθρα» (1878-1902) ἐν Ἀθήναις 1902, σ. 519.

3. Τὸ εἶδος αὐτὸ τῶν δερμάτων ἐμοιαζε μὲ τὰ φημισμένα δέρματα τῆς Κόρντοβας.

4. Μαροκίνια ὀνομάζονταν τὰ κατσικίσια κατεργασμένα δέρματα ποὺ εἶχαν κίτρινη ἀπὸχρωση.

5. Στὴν παραπάνω πόλη ὑπῆρχε συντεχνία καποτάδων (βλ. Σπ. Στούπη, Οἱ «Ξένοι» ἐν Κερκύρα, β' ἐκδουση, Κέρκυρα 1960, σ. 156). Τὰ μέλη τῆς προέρχονταν κυρίως ἀπὸ τὴ γειτονικὴ Ἡπειρο καὶ προφανῶς χρειάζονταν σημαντικὲς ποσότητες ἀμπᾶ γιὰ τὴν κατασκευὴ καπῶν ποὺ φοροῦσαν κυρίως οἱ μετανάστες στὸ νησί.

6. Ὅπως εἶναι γνωστὸ, στὴ Βενετία ἀπὸ τὸν προηγούμενο αἰῶνα σημειώνεται ἡ ὕπαρξη συντεχνίας καποτάδων ποὺ τὰ μέλη τῆς εἶναι Ἡπειρώτες καὶ ἔχουν τὴ δυνατότητα νὰ προμηθευτοῦν τὴν πρώτη ὕλη ἀπὸ τὴν πατρίδα τους. Βλ. Γ. Πλουμίδη, «Ἑλληνες καποτάδες στὴ Βενετία (18ος αἰώνας)», Ἀνάπτυξη ἀπὸ τὸν 27ο τόμο τοῦ ΔΙΕΕΕ, Ἀθήναις 1984, σ. 21-24.

7. Βλ. Πλουμίδη, ὁ.π., σ. 21.

τῶν ναυτῶν καὶ τῶν ψαράδων τῆς Ἀδριατικῆς. Τὰ Τρίκαλα, ἡ Ἐλασσόνα, ἡ περιοχή τοῦ Ἀσπροποτάμου, τὸ Συρράκο, οἱ Καλαρρύτες, ἡ Ἄρτα, τὰ Θεοδώριανα τῶν Τζουμέρκων¹ καὶ ἡ Λειβαδιά εἶναι οἱ κυριότερες ἐστίες παραγωγῆς τοῦ ἐμπορεύματος αὐτοῦ.

3) Βαμβάκι

Τὸ βαμβάκι, τόσο ἀκατέργαστο ὅσο καὶ κατεργασμένο, σὲ νῆμα ἢ ὕφασμα², κατέχει τὴν τρίτη θέση τῶν ἐξαγωγῶν, πού συνοδεύονται μὲ certificats d'origine. Τόπος προέλευσής του εἶναι οἱ Σέρρες καὶ ἡ Θεσσαλία καὶ εἰδικότερα τὰ Τρίκαλα καὶ τὰ Φάρσαλα. Συνήθως προωθείται πρὸς τὴν Κέρκυρα, τὴ Βοσνία, τὸ Κάταρο, τὴν Κοστανίτσα, τὴν Ἀγκώνα, τὴ Βενετία καὶ τὴ Νάπολη.

4) Τρίχες καμήλας

Ἀπὸ τὴν περιοχή τῆς Λάρισας ἔφταναν στὴν Κέρκυρα καὶ τὴ Νάπολη ἀρκετὲς ποσότητες ἀπὸ τὸ ἐμπόρευμα αὐτό. Ἡ σπουδαιότητα ὅμως τῆς μαρτυρίας ἔγκειται, ὅχι τόσο στὴ διακίνηση τοῦ προϊόντος αὐτοῦ, ὅσο στὴν ἔμμεση διαπίστωση πού προκύπτει, ὅτι δηλ. στὴν περιοχή τῆς Θεσσαλίας ἡ βατότητα τῶν στεριανῶν δρόμων ἔδινε τὴ δυνατότητα στοὺς ἀγωγιάτες νὰ χρησιμοποιοῦν γιὰ τὴ μεταφορὰ τῶν ἐμπορευμάτων, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ μουλάρια καὶ τὰ ἄλογα, καὶ σημαντικό ἀριθμὸ ἀπὸ καμήλες³.

5) Σόδα

Ζωηρὸ ἐνδιαφέρον ἐκδήλωναν οἱ φορτωτὲς γιὰ τὴ σόδα πού προμηθεύονταν κυρίως ἀπὸ τὴ Λάρισα καὶ τὴ Βουλγαρία καὶ τὴν προόριζαν γιὰ τὴν Κέρκυρα, ὅπου χρησιμοποιοῦνταν ἀπὸ τὶς τοπικὲς βιοτεχνίες σαπουνιῶν.

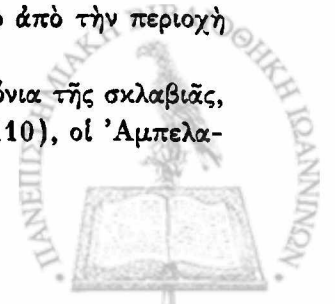
6) Ἀλάτι

Ἀρκετὲς ποσότητες ἀλατιοῦ φορτώνονταν στὰ λιμάνια τοῦ Μεσολογγίου καὶ τῆς Πρέβεζας, προερχόμενες ἀπὸ τὶς τοπικὲς ἀλυκὲς καὶ μεταφέρονταν μὲ ἑλληνικὰ πλοῖα, ἐφοδιασμένα μὲ certificats, στὶς ἀλαταποθῆκες τοῦ βασιλείου τῆς Ἰταλίας, καὶ κυρίως στὴν Ἀγκώνα.

1. Συγκεκριμένα ὁ F. Rouqueville ἔγραφε πρὸς τὸν Ὑπουργὸ Ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας κόμη τοῦ Bassano: «Il n' existe que quelques manufactures grossières de capots ou burre albanaise dans cantons de l' Arta et à Theodorina sur l' Acheloïs. Les ouvriers ne sont point réunis dans des ateliers et le pays consomme les cinq sixièmes de cette étoffe. L'excédant est exporté dans le royaume de Naples et dans les différents ports de l' Adriatique», AMAE. Memoires et documents divers 35 (1669-1837) φ. 314r-v.

2. Μόνο μιὰ φορὰ συναντοῦμε στὰ πιστοποιητικὰ βαμβάκι³ κόκκινο ἀπὸ τὴν περιοχή τῶν Φαρσάλων.

3. Σύμφωνα μὲ τὸν Θεόδωρο Χατζημιχάλη ("Ἐνα πανηγύρι στὰ χρόνια τῆς σκλαβιάς, Εἰσαγωγή-σχόλια-ἐπιμέλεια Γιάννη Σακελλίωνος, ἐν Ἀθήναις 1975, σ. 110), οἱ Ἀμπελακιῶτες πῆγαιναν στὸ πανηγύρι τῆς Ἀγυῖας μόνο μὲ καμήλες.

7) Βελανίδια

Ἄξιόλογο ἐπίσης ἦταν γιὰ τοὺς ἐμπόρους καὶ τοὺς φορτωτὲς καὶ τὸ ἐμπόριο τῶν βελανιδιῶν. Οἱ ποσότητες ποὺ συναντοῦσε κανεὶς στὴν περιοχὴ τῆς Αἰτωλοακαρνανίας ἦταν σημαντικές. Τὸ προϊόν αὐτό, μὲ πλούσια βυρσοδεψικὴ ὕλη, φορτωνόταν στὸ λιμάνι τοῦ Μεσολογγίου καὶ εἶχε ὡς τόπο προορισμοῦ τὴν Ἀγκώνα¹.

8) Noix de galle

Τὰ ἀποστήματα τῶν φύλλων καὶ τῶν τρυφερῶν κλάδων τῆς βελανιδιάς γύρω ἀπὸ τὰ αὐγὰ τῶν ὑμενόπτερον ἐντόμων χρησίμευαν γιὰ μαύρη βαφή. Τὸ προϊόν αὐτὸ ἀφθονοῦσε στὴν περιοχὴ τῆς Ἀκαρνανίας καὶ διοχετευόταν συνήθως πρὸς τὴν Ἀγκώνα καὶ τὴν Κέρκυρα.

9) Gomme adragante

Ἡ πηχύρευστη αὐτὴ κόλλα προερχόταν ἀπὸ τὰ ἔντομα τῆς τραγακάνθης, ποὺ ἐπονομαζόταν καὶ «γενειάδα τῆς ἀλεπούς», καὶ εἶχε μεγάλη διάδοση στὸ ἐμπόριο, ἀφοῦ χρησιμοποιόταν στὴν ὑφαντουργία, τὴ ζωγραφικὴ καὶ τὴ φαρμακευτικὴ μὲ μορφή μικρῶν σφαιριδίων καὶ ἐλικοειδῶν ταινιῶν. Παρ' ὅτι ὁμοίως τὸ προϊόν αὐτὸ εὐδοκίμοῦσε στὸ βιλαέτι τῆς Ἡπείρου, πρκατηροῦμε ὅτι τὰ σχετικὰ ἔγγραφα σημειώνουν συχνὰ ὡς τόπο προέλευσής τους τὴν Πελοπόννησο, ὅπου κι ἐκεῖ, σύμφωνα μὲ ἄλλες πηγές², ἀφθονοῦσε. Τὸ γεγονός αὐτὸ πρέπει νὰ ὁφείλεται στὸ ὅτι τὸ παραπάνω ἐμπόρευμα, ποὺ προοριζόταν συνήθως γιὰ τὴν Ἀγκώνα, φορτωνόταν πάντα στὸ λιμάνι τοῦ Μεσολογγίου μαζί μὲ ἄλλα προϊόντα ποὺ προέρχονταν ἀπὸ τὸ Μοριά.

10) Κορινθιακὴ σταφίδα (Uva Passa)

Σημαντικὲς ποσότητες τοῦ προϊόντος αὐτοῦ, μὲ προέλευση τὴν Πελοπόννησο, φορτώνονταν στὰ πλοῖα ποὺ ἀγκυροβολοῦσαν στὸ λιμάνι τοῦ Μεσολογγίου μὲ τοὺς ἴδιους φορτωτὲς καὶ τὸν ἴδιο προορισμό, ὅπως ἡ gomme adragante.

1. Στὴν Ἀγκώνα ὑπῆρχε πάντα ἓνας σημαντικὸς ἀριθμὸς βυρσοδεψείων, ὅπου οἱ τεχνίτες ἐπεξεργάζονταν τέλεια τὰ δέρματα. Βλ. ἐκθεση τοῦ παπικοῦ πρόξενου στὴν Κέρκυρα Giovanni Battista πρὸς τὸν καρδινάλιο Giulio Maria della Somaglia στὴ Ρώμη μὲ ἡμερ. 11-8-1826, Archivio Vaticano, Segreteria di Stato Esteri, Anno 1826, Rubrica 292, fasc. 3, φ. 9r.

2. Βλ. Ἑλένης Γιαννακοπούλου, Τὸ ἐμπόριον εἰς τὴν Πελοπόννησον κατὰ τὴν β' πενταετίαν τοῦ 19ου αἰῶνος (κατ' ἀνέκδοτα Γαλλικὰ ἔγγραφα ἐκ τῶν Ἀρχείων τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν Γαλλίας-Quai d'Orsay), «Πελοποννησιακά» 12 (1976-1977), σ. 147.

11) Κερί

Γιὰ τὸ κίτρινο κερί ἐκδήλωναν ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον οἱ ἔμποροι τῆς περιοχῆς. Μεγάλης ποσότητες ποὺ προέρχονταν ἀπὸ τὸ Μοναστήρι, τὰ Γιάννινα¹, τὴν Πρέβεζα καὶ τὸ Μεσολόγγι προωθοῦνταν στὴ συνέχεια στὴν Κέρκυρα, τὴν Ἀγκώνα καὶ τὴ Νάπολη. Οἱ σημαντικότερες ἀγορὲς κериοῦ πραγματοποιοῦνταν στὰ τέλη κάθε χρόνου, ἐπειδὴ τότε ἔφταναν συνήθως στὰ Γιάννινα μὲ τὰ καραβάνια μεγάλες παρτίδες ἀπὸ τὴ Μολδοβλαχία καὶ τὸ Μοναστήρι².

12) Μέλι

Τὸ προϊόν αὐτὸ οἱ φορτωτές τὸ διοχέτευαν πάντα στὴν Ἀγκώνα καὶ τὸ προμηθεύονταν ἀποκλειστικὰ ἀπὸ τὴν περιοχή τῆς Αἰτωλοακαρνανίας. Ἡ καλὴ ποιότητα τοῦ ἔδινε ἀναμφισβήτητα μιὰ σημαντικὴ προτεραιότητα ἀπέναντι στὸ μέλι τῆς Ἠπείρου καὶ ἐξηγοῦσε, ὡς ἓνα βαθμὸ, τὴν προτίμησή του ἀπὸ τοὺς ἐμπόρους τῆς περιοχῆς.

13) Μαλλί

Ἀνάμεσα στὰ εἶδη τῶν ἐξαγωγῶν σημαντικὴ θέση καταλαμβάνει καὶ τὸ μαλλί. Ἀπὸ τὶς περιοχὲς τῆς Θεσσαλίας, τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Ἀκαρνανίας ἔφταναν στὰ λιμάνια τῆς Ἠπείρου σημαντικὲς ποσότητες τοῦ παραπάνω προϊόντος καὶ προωθοῦνταν στὴ συνέχεια πρὸς τὴν Κέρκυρα καὶ τὴν Ἀγκώνα.

14) Ὑφάσματα

Ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον παρουσιάζει καὶ τὸ ἐμπόριο τῶν ὑφασμάτων. Ὁ ἀλατζάς, τὰ τσίτια, τὰ χαλιά, τὰ καραβόπανα καὶ διάφορα χρωματιστὰ ὑφάσματα ἀπὸ τὸ Χαλέπι ἀγυράζονταν στὰ Γιάννινα, Τρίκαλα καὶ Τίρναβο³ καὶ προωθοῦνταν ἀποκλειστικὰ στὴν Κέρκυρα.

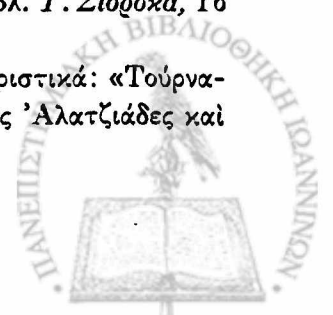
15) Λιναρόσπορος

Ἀπὸ τὶς περιοχὲς τῆς Ἄρτας καὶ Πρέβεζας ἓνα μεγάλο μέρος τοῦ προϊόντος αὐτοῦ φορτωνόταν στὸ λιμάνι τῆς Πρέβεζας μὲ προορισμὸ πάντα τὴν Ἀγκώνα.

1. Στὰ Γιάννινα, ἀπ' ὅσο γνωρίζουμε, ὅπου οἱ κηροποιοὶ χρησιμοποιοῦσαν τὸ σύστημα Βενετίας, κατασκευάζαν ἐκτὸς ἀπὸ κίτρινο καὶ λευκὸ κερί.

2. Τὸ Μοναστήρι ἀποτελοῦσε καὶ τὸν προηγούμενο αἰῶνα σημαντικὴ ἐστία ἐφοδιασμῶν τῶν εὐρωπαϊκῶν ἀγορῶν μὲ τὸ προϊόν αὐτό. Ἀξιοσημεῖωτο εἶναι ἀκόμη τὸ γεγονός ὅτι ἡ ἐξαγωγή του ἀκολουθεῖ καὶ στὶς ἀρχὲς τοῦ 19ου αἰ. τὸ ἴδιο δρομολόγιο. Βλ. Γ. Σιορόκα, Τὸ Γαλλικὸ Προξενεῖο τῆς Ἄρτας (1702-1789), Ἰωάννινα 1981, σ. 340.

3. Στὸ Δρομοδείκτη, ὅ.π., σ. 12, ὑπόσημ. γ', σημειώνεται χαρακτηριστικὰ: «Τούρναβος Πόλις Περιήρημος διὰ τὴν τοποθεσίαν αὐτῆς καὶ διὰ τὸ Ἐμπώριον εἰς Ἀλατζιάδες καὶ λοιπά».

16) Σφουγγάρια

Ἐν καὶ ἡ σπογγαλιεῖα στὴν περιοχὴ ἦταν ἀρκετὰ περιορισμένη καὶ ὑποτονική, παρατηροῦμε ὅτι ξεφεύγει ἀπὸ τὰ πλαίσια τῆς αὐτοκατανάλωσης. Ἔτσι, μικρὲς ποσότητες σφουγγαριῶν, ποὺ ἀλιεύονταν κυρίως ἀπὸ Πρεβεζιάνους σφουγγαράδες, προωθοῦνταν στὶς ἀγορὲς τῆς Κέρκυρας.

Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὰ ντόπια προϊόντα βλέπουμε ὅτι ἀρκετὰ ἐμπορεύματα, ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὶς εὐρωπαϊκὲς ἀγορὲς καὶ προορίζονται γιὰ τὴν Κέρκυρα, συνοδεύονται καὶ αὐτὰ μὲ *certificats d' origine*, ποὺ ὑπογράφονται ἀπὸ τὸν F. Pouqueville.

Οἱ γερμανικὲς τσόχες¹, τὰ βιενέζικα σκουφιά, μαντήλια καὶ μεταξωτὰ ἢ βαμβακερὰ ὑφάσματα, τὰ σιρίτια ἀπὸ τὴ Νάπολη, οἱ μάλλινες κάλτσες ἀπὸ τὴν Τεργέστη καὶ τὰ ἑλληνικὰ βιβλία, χαρτικά, σχοινιά, βελόνες καὶ καρφοπέταλα ἀπὸ τὴ Βενετία εἶναι τὰ πιὸ ἀντιπροσωπευτικὰ εὐρωπαϊκὰ προϊόντα ποὺ διοργανεῦνται ἀπὸ τοὺς Ἑπειρώτες ἐμπόρους στὴν Κέρκυρα.

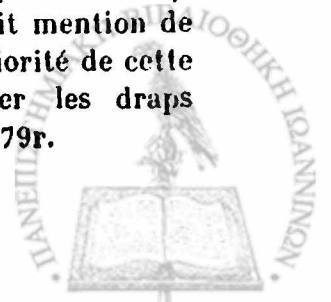
Οἱ πίνακες ποὺ ἀκολουθοῦν μᾶς δίνουν μιὰ εἰκόνα τῶν ἐξαγωγῶν ποὺ πραγματοποιήθηκαν ἀπὸ τὰ Γιάννινα κατὰ τὰ ἔτη 1812 καὶ 1813, σύμφωνα μὲ τὰ *certificats d' origine*.

B. Ἐμποροὶ

Τὰ *certificats d' origine* μὲ τὰ ὁποῖα ἐφοδίαζαν οἱ ἀδελφοὶ Pouqueville τοὺς φορτωτές, ποὺ ὑπηρετοῦσαν τὸ γαλλικὸ ἐμπόριο, μᾶς διασώζουν ἐπίσης τὰ ὀνόματά τους καὶ τὸν τόπο στὸν ὁποῖο εἶχαν τοὺς ἐμπορικοὺς τοὺς οἴκους.

Ἀπὸ τὰ Γιάννινα οἱ ἔμποροι, ποὺ μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς φαίνεται πὼς ἔπαιζαν καὶ ἓνα σημαντικὸ ρόλο στὴν ἐμπειρικὴ ζωὴ τῆς πόλης, ἦταν: Οἱ ἀδελφοὶ Γεώργιος καὶ Νικόλαος Λάμπρος, ὁ Νικόλαος Μίχος καὶ κομπανία, οἱ Γεώργιος καὶ Θεοχάρης Σοῦρδος, ὁ Δῆμος Ζάχος, οἱ Χρῆστος καὶ Μῆτρος Γκίκας, οἱ Ἰωάννης καὶ Ἀναστάσιος Πάστρας, ὁ Ζώης Μαντζέλος, οἱ Ἰωάννης καὶ Ἀπόστολος Παράσχος, ὁ Χρῆστος Νάνος, ὁ Ἀναστάσιος Ἀλέξης, ὁ Ἰωάννης Ἀναστασίου, ὁ Κώστας Κωνσταντίνου, οἱ Ἀλέξης καὶ Ἰωάννης Δῆμος, ὁ Λεοντάρης Βασιλείου, ὁ Δημήτριος Βασιλείου, ὁ Ἰωάννης Βασιλείου, ὁ Ἀλέξης Σταμούλης, ὁ Ἀναστάσιος Παπαστέργιος, ὁ Ἀναστάσιος Ἀλίμονος, ὁ Χριστόδουλος Βογᾶς καὶ ὁ γιὸς του Ἰωάννης, ὁ Κων/νος Μόστρας καὶ κομπανία, ὁ Ἰωάννης Γεωργίου, ὁ Χριστόδουλος Ζαλοκώστας, ὁ Ἀναστάσιος Μπακάλης, ὁ Δημήτριος Μπαρζούλης, ὁ Δημήτριος Κώστας, ὁ Σίμος Ἀναστάσης, ὁ Πα-

1. Μόνο σ' ἓνα *certificat* ἀναφέρεται ἐξαγωγή γαλλικῆς τσόχας, πράγμα ποὺ ἐπισημαίνεται καὶ ἀπὸ τὸν F. Pouqueville: «c'est la première fois qu'il est fait mention de draps de France, le commencement est d' un bon augure vers la superiorité de cette marchandise qui en reparaisant dans le commerce fera bientôt regeter les draps d'Allemagne», AMAE-CCC, Janina 4 (avril 1811- décembre 1811) φ. 379r.

Ἐτήσια ἐξαγωγή προϊόντων ἀπὸ τὰ Γιάννινα σύμφωνα μὲ τὰ certificats d' origine

Εἶδη ἐμπορευμάτων	Ποσότητα	Κατεύθυνση	Ἄξια σὲ πιάστρα
Βαμβάκι ἀκατέργαστο	Μπάλλες 274	Κοστανίτζα, Κάταρο, Ἄγκωνα	35.200
Βαμβάκι σὲ νῆμα	» 2	Κέρκυρα	280
Τρίχες καμήλας	» 63	Βενετία, Νάπολη, Ἄγκωνα	12.400
Δέρματα λαγοῦ	» 252	Κέρκυρα, Βενετία, Μπαρλέττα, Νάπολη, Ἄγκωνα.	133.200
Δέρματα ἀσβοῦ	» 9	Νάπολη, Βενετία	2.000
Δέρματα ἀρκούδας	» 4	Νάπολη	600
Δέρματα βοδιῶν	Ἀριθμὸς 200	Κέρκυρα	7.800
Ἄμπας	Μπάλλες 534	Νάπολη, Βενετία, Ἄγκωνα	169.500
Τσόχες Γερμανίας	» 23	Κέρκυρα	30.962
Βαμβακερὸ ὕφασμα	» 10	Κέρκυρα	5.700
Μαλλὶ	» 68	Ἄγκωνα	4.000
Ἄλατι (μαγειρικὸ)	Κάδοι 24.350	Ἄγκωνα	12.500
Βελανίδια	Λίβρες 4.499.000	Ἄγκωνα	14.820
Noix de galle	Καντάρια 75	Κέρκυρα	2.000
Gome adragande	» 10	Ἄγκωνα	3.070
Κερὶ κίτρινο	» 42	Κέρκυρα	11.830
Σταφίδα κορινθιακὴ	Χιλιάδες 91.000	Ἄγκωνα	11.000
Μέλι	Καντάρια 30	Ἄγκωνα	1.038
Σύνολο			457.900

Έτησια εξαγωγή προϊόντων από τὰ Γιάννενα σύμφωνα με τὰ certificats d' origine

Είδη ἐμπορευμάτων	Ποσότητα		Κατεύθυνση	Ἄξια σὲ πιάστρα
Κάπες	Μπάλλες	512	Νάπολη, Ἄγκωνα	68.654
Βαμβάκι ἀκατέργαστο	»	510	Ἄγκωνα	85.540
Βαμβάκι σὲ νῆμα	»	6	Κέρκυρα	8.000
Μαλλὶ	»	434	Ἄγκωνα	28.000
Τρίχες καμήλας	»	35	Νάπολη	13.500
Δέρματα λαγοῦ	»	176	Νάπολη, Βενετία, Ἄγκωνα	97.700
Δέρματα ἀρκούδας	»	10	Νάπολη, Ἄγκωνα	7.000
Δέρματα βοδιοῦ	»	94	Ἄγκωνα	3.670
Cordouans	—		Ἄγκωνα	17.305
Ἄλατζιάς Τουρκίας	—		Νάπολη, Ἄγκωνα	6.800
Ἄρνισιο μαλλὶ	—		Ἄγκωνα	600
Κερί κίτρινο	Ἰσκάδες	4.300	Ἄγκωνα	9.000
Λιναρόσπορος	Σακιά	1.255	Ἄγκωνα	19.000
Βελανίδια	Χιλιάδες	775	Ἄγκωνα	31.000
Λάδι	Βαρέλια	14	Ἄγκωνα	420
Noix de galle	Καντάρια	25	Ἄγκωνα	700
Τσόχες Γερμανίας	Μπάλλες	282	Κέρκυρα	30.200
Σκουφιὰ Βενετίας	—		Κέρκυρα	7.000
			Σύνολο	434.089

ναγιώτης Γκίνος, ὁ Φοσάλης, ὁ Νικόλαος Διαμαντῆς, ὁ Χριστόδουλος Φουσκίδης καὶ κομπανία, ὁ Γεώργιος Τουρτούρης, ὁ Ἀναστάσιος Μαγκλάρας καὶ οἱ Ἑβραῖοι Μιχαήλ Ἀζέρ, Ρίζος Δαυτῖδ καὶ Δαυτῖδ Γαβριήλ¹.

Ἐκ τῶν Καλαρρῶτες:

Ὁ Δημήτριος Δουρούτης, ὁ Ζαχαρίας Μπρίκος, ὁ Χριστόδουλος Κουτσαύτης, ὁ Ἰωάννης Παπαγεωργίου, ὁ Χριστόδουλος Μπαχούμης, ὁ Ἰωάννης Παράσχης, οἱ Δημήτριος καὶ Ἰωάννης Φίλος, ὁ Ἀθανάσιος Παπαστέργιος, ὁ Δημήτριος Δαμίρης καὶ ὁ Νικόλαος Σγοῦρος².

Ἐκ τῶν Συρράκοι:

Ὁ Ζαχαρίας Βερούκκος, ὁ Γεώργιος Φτερογιάννης, ὁ Δημήτριος Παπασίμος καὶ ὁ Λουκάς Ζαλοκώστας.

Ἐκ τῆν Ἀρτα:

Ὁ Ἰωάννης Μπαχάρας, οἱ Κων/νος καὶ Ἰωάννης Καραγιάννης καὶ ὁ Γεώργιος Βρανᾶς καὶ κομπανία.

Ἐκ τῆν Προέβεζα:

Ὁ Νικόλαος Μπιτζικόκος.

Ἐκ τῶν Μπεράτι:

Ὁ Γεώργιος Μαντζαρχλῆς, ὁ Ἀναστάσιος Κόλας καὶ ὁ Γεώργιος Χατζηνικόλας.

1. Πολλοὺς ἀπὸ τοὺς παραπάνω ἐμπόρους, ὅπως τὸν Νικ. Μίχο, τὸν Γεώργιο Σοῦρδο, τὸν Ἰω. Πάστρα, τὸν Ζώη Μαντζέλο, τὸν Ἰω. Ἀναστασίου, τὸν Λεοντάρη Βασιλείου, τὸν Δημ. Βασιλείου, τὸν Ἰω. Βασιλείου, τὸν Χριστοδ. Βογᾶ, τὸν Ἀναστ. Μπαχάλη, τὸν Κων/νο Μόστρα, τὸ Σίμο Ἀναστάση, τὸν Χριστοδ. Φουσκίδη, τὸν Ἀναστ. Ἀλεξίου, τὸν Ἰωάννη Παράσχη, τὸ Δημ. Μπαρζούλη καὶ τὸν Γεώργιο Τουρτούρη, τοὺς συναντοῦμε στοὺς φορολογικοὺς κώδικες τῶν γαννιώτικων συντεχνιῶν (1812-1819) καὶ εἰδικότερα στὴ στήλη τῶν πραγματευτῶν. Βλ. Ἀρχεῖον Σταύρου Ἰωάννου, Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη Ἀθηνῶν, Κώδικες ὑπ' ἀριθ. 22, 24, 26, 27, 28 καὶ 31.

2. Ὁ Δημ. Δαμίρης καὶ Νικ. Σγοῦρος ἐγκαθίστανται μετὰ τὸ 1815 στὰ Γιάννινα, ὅπου μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους Καλαρρυτινοὺς πραγματευτῆς ποὺ ἔχουν προηγηθεῖ, ὅπως οἱ ἀδελφοὶ Γεώργιος καὶ Νικ. Λάμπρος, οἱ Ἰωάννης καὶ Ἀπόστολος Παράσχης καὶ ὁ Γεώργιος Τουρτούρης, ἀποκοτοῦν τὰ καλύτερα ἐμπορικὰ καταστήματα καὶ γνωρίζοντας προνομιακὴ φορολογικὴ μεταχείριση ἀπὸ τὸν Ἀλῆ πασά ἐξοβελίζουν ἀπὸ τὴν ἔδρα τοῦ πασαλικιοῦ ὀνομαστῆς οἰκογένειας Γιαννιωτῶν ἐμπόρων. Χαρακτηριστικὸ εἶναι τὸ παρακάτω ἀπόσπασμα τοῦ δανειζόμεστε ἀπὸ ἀναφορὰ τῶν στιμαδῶρων τῆς πόλης πρὸς τὸν Ἀλῆ πασά: «τὸν παλαιὸν καιρὸν οἱ Καλαριτιῶτες καὶ Συρακιῶτες ἦτον πιστικοὶ καὶ ραφτάδες καὶ τώρα ἔγιναν οἱ καλύτεροι πραγματευτάδες, αὐτοὶ ἔχουν τὴν πραγμάτειαν ὅπου τότες εἶχον οἱ Γιαννιωῆτες, ἐγάθησαν τὰ μαγαζιά τοῦ Ἀργύρη, τοῦ Κρομούδη, τοῦ Δρόσου, τοῦ Χατζῆ Πολίζου, τοῦ Πατρινοῦ, τῶν Κολοβάτων τοῦ Διαγουμᾶ, τοῦ Μπήτζινου καὶ ἄλλων διαφόρων ὅπου εἶναι γνωστά καὶ τώρα ἔγιναν εἰς τὸν τόπον τοὺς τῶν Λαμπραίων, τοῦ Τουρτούρη, τοῦ Ζγοῦρου, τῶν Δαμιραίων... καὶ ἄλλων διαφόρων γνωστῶν..» Βλ. Κοιγέα, Τὸ Ἡπειρωτικὸν Ἀρχεῖον, «Η.Χ.» 14 (1939) σ. 84.

Ἐκ τῆν Κέρκυρα:

Ὁ Ἀναστάσιος Γεωργίου, ὁ Παναγιώτης Τζακατιανός, ὁ Στάθης Καλόγερος, ὁ Ἰάκωβος Λεοντσίνης, ὁ Λεωνίδας Κοντονῆς, ὁ Μπεναζιοῦτος Μπελελῆς, ὁ Ἐμμανουήλ Μπαλάσης, ὁ Ριγολέτος Βρακιώτης καὶ οἱ Ἑβραῖοι Ἰάκωβος καὶ Δαυτῆδ Ἀζέν καὶ Ἰάκωβος Ἀβραάμ Μάρντο.

Ἐκ τῶ Μεσολόγγι:

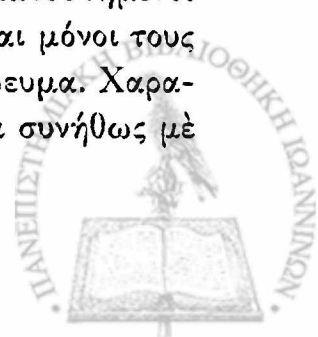
Ὁ Ἀθανάσιος Μπουνέσης, ὁ Δημήτριος Πλάτικας, ὁ Στράτος Σιδέρης καὶ ὁ Διονύσιος Μεντζελόπουλος.

Τέλος ἀνάμεσα στὰ ὀνόματα τῶν φορτωτῶν συμπεριλαμβάνονται καὶ ὁ Barrik, ἀξιωματικὸς τοῦ γαλλικοῦ ναυτικοῦ, ὁ Cheladelle ἀρχηγὸς τῆς ἑπτανησιακῆς φρουρᾶς στὴν Κέρκυρα, καὶ ὁ Ἰωάννης Ζωγράφος ἐπιτηρητῆς τῶν φορτίων τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ.

Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὰ ὀνόματα τῶν φορτωτῶν ἀρκετὲς φορές τὰ certificats d' origine μᾶς δείχνουν τὶς περιπτώσεις μερικῶν ἐμπόρων ποὺ ἀγοράζουν τὰ προϊόντα στὶς περιοχὲς τῶν Γιαννίνων, τῆς Λάρισας καὶ τῶν Τρικάλων γιὰ λογαριασμὸ διαφόρων ἐμπορικῶν οἰκῶν τῆς Κέρκυρας, τῆς Βενετίας, τῆς Ἀγκώνας καὶ τῆς Μπαρλέττας, μὲ τοὺς ἐκπροσώπους τῶν ὁποίων φαίνεται ὅτι συνεργάζονται ἢ εἶναι συνέταιροι. Ἀνήκουν δηλ. στὴν κατηγορία τῶν ἐμπορικῶν πρακτόρων ἢ μεσολαβητῶν (μεσιτῶν).

Ἔτσι, παρατηροῦμε ὅτι ὁ Κων/νος Μόστρας καὶ κομπανία ἀγοράζουν ἐμπορεύματα ὕστερα ἀπὸ παραγγελία ὁμώνυμης κομπανίας, ποὺ βρίσκεται στὴν Ἀγκώνα. Ὁ Χριστ. Ζαλοκώστας δέχεται παραγγελίες ἀπὸ τὸν Γεώργιο Παπασίμο, ποὺ ἔχει ἐμπορικὸ στὴ Μπαρλέττα. Ὁ Ἀναστ. Μπακάλης προμηθεύεται ἐμπορεύματα γιὰ λογαριασμὸ τοῦ Γιαννιώτη ἐμπόρου Κων/νου Μπία, ποὺ διατηρεῖ ἐμπορικὸ οἶκο στὴν Κέρκυρα. Ὁ Χρ. Γκίκας προβαίνει σὲ ἀγορὲς προϊόντων ὕστερα ἀπὸ παραγγελία τοῦ Καλαρρυτινοῦ Βασ. Μπρίκου, ποὺ ἐμπορεύεται στὴν Μπαρλέττα. Ὁ Δημ. Βαρζούλης εἶναι ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ ἐμπορικοῦ οἴκου τοῦ Γιον. Βοπαρο στὴν Ἀγκώνα. Οἱ Δημ. Δαμίρης καὶ Νικ. Σγοῦρος εἶναι πράκτορες τοῦ ἐμπορικοῦ οἴκου τοῦ Γεωργίου Δουρούτη, ποὺ βρίσκεται στὴν Ἀγκώνα. Οἱ Γιάννης Πάστρας καὶ Παν. Γκίνος ἐμπορεύονται γιὰ λογαριασμὸ τοῦ Ἀναστασίου Γκίνου, ποὺ εἶναι ἐγκατεστημένος στὴν Μπαρλέττα. Ὁ Ἰω. Παράσχος τροφοδοτεῖ μὲ ἐμπορεύματα τὸν ἐμπορικὸ οἶκο τοῦ Καλαρρυτινοῦ Γεωργίου Μπίτζου στὴν Κέρκυρα καὶ τέλος ὁ Στράτος Σιδέρης εἶναι μεσίτης τοῦ ἐμπορικοῦ οἴκου τοῦ S. Passano, κάτοικου τῆς Ἀγκώνας.

Ἀρκετὲς ὅμως φορές πολλοὶ ἔμποροι, ποὺ βρίσκονται ἐγκατεστημένοι στὴν Κέρκυρα ἢ τὰ ζωτικὰ ἐμπορικὰ κέντρα τῆς Ἰταλίας, ἔρχονται μόνοι τους στὴν ἐπικράτεια τοῦ Ἀλῆ γιὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὸ ἀναγκαῖο ἐμπόρευμα. Χαρακτηριστικὸ εἶναι ἀκόμη τὸ γεγονός ὅτι ἡ ἐπίσκεψή τους συνδέεται συνήθως μὲ τὴν τέλεση ἐμπορικῶν πανηγυριῶν στὴν περιοχὴ.

Για παράδειγμα ὁ Κέρκυραῖος ἔμπορος Ριγολέτος Βρακιώτης παραβρίσκει πάντοτε στήν ἐμποροπανήγυρη τοῦ Περλεπέ καί ἀγοράζει κερὶ καὶ ἀκατέργαστα βοδινὰ δέρματα. Ἐπίσης, ὁ Ἰσραηλίτης ἔμπορος Δαυῖδ Γαβριήλ συχνάζει στήν ἴδια ἐμποροπανήγυρη ἀγοράζοντας τσόχες καὶ μαντήλια Γερμανίας, βαμβακερὰ ὑφάσματα καὶ ἐβραϊκὰ βιβλία, πού προέρχονται ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη, καὶ τὰ προορίζει γιὰ τὴν Κέρκυρα. Τέλος, ὁ Ἡπειρώτης Γιάννης Βασιλείου ἀγοράζει τρίχες καμήλας ἀπὸ τὸ ἐμπορικὸ πανηγύρι τοῦ Μαυρονόρους καὶ τὶς προορίζει γιὰ τὸν ὁμώνυμο ἐμπορικὸ οἶκο στὴ Νάπολη.

Ἀντίστροφα ἀρκετοὶ Ἡπειρῶτες ἔμποροι, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους ξεχωρίζουν, τόσο γιὰ τὴ συχνότητα τῶν ταξιδιῶν τους ὅσο καὶ γιὰ τὴν ποσότητα καὶ τὴν ποιότητα τῶν ἐμπορευμάτων πού ἀγοράζουν, ὁ Γεώργιος Τουρτούρης, ὁ Μιχαήλ Ἀζερ καὶ Ρίζος Δαυῖδ, πηγαίνουν στὴ Βενετία, ὅπου προμηθεύονται τσόχες, τσίτια, μαντήλια, καθρέφτες, πεταλοκάρφια, βελόνια, χαρτικά καὶ ἐλληνικὰ βιβλία ἀπὸ τὰ ὁποῖα μεγάλο μέρος στέλνουν καὶ στὴν Κέρκυρα.

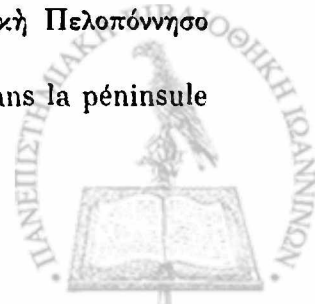
Γ. Δρόμοι καὶ μεταφορικὰ μέσα

Μέχρι τώρα ἦταν γνωστὸ ὅτι τὰ ντόπια ἐμπορεύματα πού συνοδεύονταν μὲ certificats d' origine προωθοῦνταν στὶς ἰταλικὲς ἀγορὲς μὲ τὰ πλοῖα¹. Ἀπὸ τὴ διεξοδικὴ ὅμως μελέτη τῶν πιστοποιητικῶν προκύπτει ὅτι μερικὲς φορές οἱ φορτωτὲς προτιμοῦσαν τὸ χερσαῖο ὀδικὸ δίκτυο. Ἰδίως, οἱ Ἡπειρῶτες ἔμποροι πού ἐπισκέπτονται συχνὰ τὰ ἐμπορικὰ κέντρα τῆς Ἰταλίας γιὰ νὰ προμηθευτοῦν τὸ ἀναγκαῖο ἐμπόρευμα πηγαίνουν καὶ ἐπιστρέφουν ἀπὸ τὸν στεριανὸ ἐμπορικὸ δρόμο τῆς Βοσνίας. Ἀκόμη, ὅλοι οἱ ἔμποροι τοῦ Μπερατιοῦ συνοδεύουν τὰ ἐμπορεύματά τους πρὸς τὶς ἰταλικὲς ἀγορὲς ἀκολουθώντας τὸ ἴδιο δρομολόγιο.

Ἀλλὰ δὲν εἶναι μόνο οἱ Ἡπειρῶτες πού προτιμοῦν τὶς χερσαῖες ἐπικοινωνίες. Ἐξίσου ἀποκαλυπτικὴ εἶναι καὶ ἡ περίπτωση τῆς Κέρκυρας. Θὰ περιμενε δηλ. κανεὶς τὰ προϊόντα πού προέρχονται ἀπὸ τὶς πόλεις-λιμάνια τῆς Ἰταλίας (Βενετία - Ἀγκώνα - Τεργέστη) μὲ προορισμὸ τὴν Κέρκυρα νὰ μεταφέρονται μὲ πλοῖα. Ὅμως, ἡ θαλάσσια αὐτὴ ἐπικοινωνία ὑστερεῖ σημαντικὰ ἀπέναντι στὴ χερσαία, ἀφοῦ τὰ ἐμπορεύματα κάνουν ὀλόκληρο κύκλο καὶ φθάνουν μὲ τὰ καραβάνια ἀρχικὰ στὰ Γιάννινα, ἀπ' ὅπου πάλι μεταφέρονται μὲ τὰ ζῶα στὸ λιμάνι τῆς Σαγιάδας, γιὰ νὰ καταλήξουν τελικὰ στὴν Κέρκυρα μὲ καράβια. Ἡ διαπίστωση αὐτὴ ἐνισχύει τὴν ἄποψη ὅτι, τουλάχιστον ὡς τὶς ἀρχὲς τοῦ 19ου αἰῶνα (1820), οἱ χερσαῖοι δρόμοι εἶχαν τὸ προβάδισμα ἀπέναντι στοὺς ἀντίστοιχους θαλάσσιους².

1. Βλ. Βασ. Κρεμμυδᾶ, Συγκυρία καὶ ἐμπόριο στὴν προεπαναστατικὴ Πελοπόννησο (1793-1821), Ἀθήνα 1980, σ. 98, ὑπόσημ. 79.

2. Βλ. Dimitris Anoyatis-Pelé, Les communications terrestres dans la péninsule Hellénique au XVIIIe siècle, Paris 1984 (Διδακτορικὴ διατριβή).

Ἐκ τῆν ἄλλη μεριά ὁ μεγαλύτερος ὄγκος τῶν προϊόντων, πού προορίζεται γιά ἐξαγωγή ἀπό τή θάλασσα, μεταφέρεται μέ τὰ καραβάνια στά λιμάνια τοῦ Μεσολογγίου, τῆς Πρέβεζας καί κυρίως τῆς Σαγιαδάδας. Εἶναι χαρακτηριστικό τὸ γεγονός ὅτι ἡ πλειοψηφία τῶν ἐξαγωγίμων προϊόντων, πού προέρχονται ἀπό τὰ Τρίκαλα καί τὰ Γιάννινα, συγκεντρώνεται στό λιμάνι τῆς Σαγιαδάδας, παρ' ὅτι ὁ δρόμος ἀπό τὴν πρωτεύουσα τῆς Ἡπείρου πρὸς τὴ σκάλα αὐτὴ δὲν εἶναι βατὸς καί πιδ κοντινὸς ἀπὸ τὶς ἀντίστοιχες συνδέσεις Γιαννίνων-Ἄρτας καί Γιαννίνων-Πρέβεζας. Ἀλλὰ καί ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς Ἄρτας, ὅπου ὑπῆρχε διέξοδος πρὸς τὸ λιμάνι τῆς Σαλαώρας, ἀρκετοὶ ντόπιοι ἔμποροι προτιμοῦν νὰ μεταφέρουν τὰ ἐμπορεύματα μέχρι τὴ Σαγιαδάδα μέ τὰ καραβάνια. Ὁ λόγος εἶναι ἀπλός. Τὸ μεγαλύτερο μέρος ἀπὸ τὰ προϊόντα αὐτὰ μεταφέρεται ἀπὸ τὴ Σαγιαδάδα στὴν Κέρκυρα μέ βάρκες, εἴτε γιὰτὶ προορίζεται γιά τὴν ἐκεῖ τοπικὴ ἀγορά, εἴτε γιά νὰ παραμείνουν *transit*¹ μέχρι νὰ προωθηθοῦν μέ πλοῖα μεγαλύτερης χωρητικότητος στά λιμάνια τῆς Ἰταλίας.

Ἀντίθετα, τὰ ἐμπορεύματα πού φορτώνονται στά λιμάνια τοῦ Μεσολογγίου καί τῆς Πρέβεζας μεταφέρονται μέ Μεσολογγίτικα καί Γαλαξειδιώτικα καράβια² (μπριγκαντίνια καί πολάκες) πού ἔχουν ὑψωμένη τὴν ὀθωμανικὴ σημαία.

Τὶς περισσότερες φορές ὁ καπετάνιος τοῦ πλοίου ἀναλαμβάνει τὴν εὐθύνη γιά τὴν ἀσφαλὴ ἔφιξη τῶν ἐμπορευμάτων στὸν τόπο προορισμοῦ τους καί ὑποχρεώνεται νὰ ἀποζημιώσει τὸ φορτωτὴ σὲ περίπτωσι πού τὸ φορτίο ἀπωλεστεῖ, εἴτε γιὰτὶ τὸ καράβι θὰ γνωρίσει κάποιον ναυάγιο, εἴτε γιὰτὶ θὰ ὑποστῇ πειρατικὴ ἐπιδρομή.

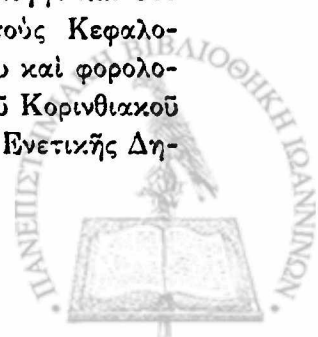
Συχνὰ ὅμως τὸ ἐμπόρευμα συνοδεύει καί ὁ φορτωτὴς, ὅποτε καί ἀναλαμβάνει τὸ ρίσκο τοῦ ταξιδιοῦ.

Δ. Πανώλη

Ἀνάμεσα στὶς πληροφορίες πού μᾶς δίνουν τὰ *certificats d'origine* ξεχωρίζουν κι ἐκεῖνες πού ἔχουν ἄμεση σχέση μέ τὴ μεγάλη πανώλη τοῦ 1812-1815, γιά τὴν ὁποία, ὅπως εἶναι κοινὰ ἀποδεκτό, ἀπουσιάζουν οἱ ἱστορικὲς μελέτες. Γιά τὴν ἐπιδημία αὐτὴ ὁ F. Rouquerville ἔγραφε πρὸς τὸν Ὑπουργὸ Ἐξωτερ-

1. Ἡ Κέρκυρα καί ἐπὶ βενετοκρατίας χρησιμοποιοῦνταν ὡς ἀποθήκη διαμετακομιστικοῦ ἐμπορίου καί πολλοὶ Γιαννιώτες καί Ἄρτινοὶ ἔμποροι ἔστελναν τὰ ἐμπορεύματα μέ βάρκες ἀπὸ τὴ Σαγιαδάδα, γιά νὰ προωθηθοῦν στὴ συνέχεια στὴ Βενετία ἢ ἄλλες εὐρωπαϊκὲς ἀγορές. Βλ. Σιορόκα, τὸ Γαλλικὸ Προξενεῖο, σ. 187.

2. Ὅπως εἶναι γνωστὸ ἡ ἀνάπτυξη τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας στό Μεσολόγγι καί στό Γαλαξίδι ὀφειλόταν κατὰ ἓνα μεγάλο μέρος στὶς ἐπενδύσεις κεφαλαίων ἀπὸ τοὺς Κεφαλονίτες καί Ζακυνθινούς ἀντίστοιχα. Βλ. Κ. Σάθα, Εἰδήσεις τινὲς περὶ ἐμπορίου καί φορολογίας ἐν Ἑλλάδι ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Α' Ἡ πόλις τῶν Πατρῶν, τὸ ἐμπόριον τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου καί ἡ ναυτιλία τοῦ Μεσολογγίου κατὰ τὰς ἐκθέσεις τῶν προξένων τῆς Ἑνετικῆς Δημοκρατίας, «Ὀικονομικὴ Ἐπιθεώρησις» 6 (1878-79), σ. 504-505.

ρικῶν τῆς Γαλλίας κόμη τοῦ Bassano τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1814 τὰ ἐξῆς: «jamais l'histoire n' a offert l' exemple d' une peste aussi générale, aussi spontanée et aussi meurtrière que celle qui désole en ce moment la Turquie depuis Alexandrie d'Egypte jusqu' aux rivages voisins de Corfou, des villes et des provinces entières sont dévorées»¹.

Μὲ τὰ ἐλάχιστα ὡς τώρα διαθέσιμα στοιχεῖα δὲν μποροῦσε κανεὶς νὰ σχηματίσει μιὰ πλήρη εἰκόνα, τόσο γιὰ τὴν πορεία καὶ τὸ μέγεθος τῆς ἐπιδημίας ὅσο καὶ γιὰ τὶς δημογραφικὲς καὶ οἰκονομικὲς ἐπιπτώσεις τῆς στὶς περιοχές, πού προσβλήθηκαν ἀπ' αὐτή. Ἔτσι, οἱ πληροφορίες πού μᾶς παρέχουν οἱ ἀδελφοὶ Rouqueville εἶναι πρὸς τὸ παρὸν πολὺτιμες.

Πηγές γιὰ τὴν προσέγγιση, πού ἐπιχειρεῖται ἐδῶ, εἶναι ἡ ὕγδοη στήλη τῶν certificats d' origine καὶ οἱ συνοδευτικὲς τους ἐπιστολές.

Μὲ τὰ δεδομένα αὐτὰ μποροῦμε νὰ ὑποστηρίζουμε ὅτι ἡ πανώλη ξεκίνησε ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, ἀπ' ὅπου πέρασε στὴν Μ. Ἀσία καὶ γρήγορα τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1812 ἐξαπλώθηκε στὴ Σμύρνη καὶ τὴν Κωνσταντινούπολη². Ἀπὸ ἐδῶ εὐκολα καὶ γρήγορα μεταδόθηκε στὴν ὑπόλοιπη εὐρωπαϊκὴ Τουρκία καὶ τὰ Βαλκάνια.

Οἱ πρῶτες εἰδήσεις γιὰ τὴ μεγάλη ἐπιδημία τῆς πανώλης, πού τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς συμπτώματα ἦταν ὁ ψηλὸς πυρετός, οἱ κεφαλαλγίες, οἱ ρινικὲς αἱμορραγίες, οἱ ἐμμετοί, τὰ μαῦρα σημάδια στὸ σῶμα, οἱ ἀφροὶ στὸ στόμα, οἱ παραισθήσεις καὶ οἱ λιποθυμίες, ἀρχίζουν τὸν Νοέμβριο τοῦ 1812³. Πολλὲς πόλεις καὶ περιοχές, ὅπως ἡ Θεσσαλονίκη, οἱ Σέρρες καὶ ἡ Θεσσαλία ἔχουν γνωρίσει κιόλας τὸ καταστροφικὸ τῆς ἔργο. Στὴν τελευταία ἡ πρώτη περιοχή πού προσβάλλεται εἶναι ὁ Τίρναβος. Ἡ μετάδοση ἔγινε ἀπὸ ἓνα ταχυδρόμο τοῦ Ἀλῆ πασᾶ πού ἐρχόταν ἀπὸ τὴν πόλη καὶ σταμάτησε γιὰ διακνυκτέρευση στὴ θεσσαλικὴ αὐτὴ πόλη. Τὸ πρῶτ τόσο αὐτὸς ὅσο καὶ ἡ οἰκογένειά του βρέθηκαν νεκροὶ στὸ σπίτι πού τοὺς φιλοξενοῦσε⁴.

Τὴν ἐπόμενη χρονιά ἡ καθολικότητα τῆς ἐπιδημίας εἶναι φανερὴ. Στὴ Βλαχία, πάμπολλες οἰκογένειες γιὰ νὰ γλυτώσουν ἀπὸ τὸ «θανατικόν», μεταναστεύουν στὴν Ὀδησσὸ καὶ στὶς γειτονικὲς περιοχὲς τῆς Αὐστρίας⁵. Στὴ Μακεδονία, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη καὶ τὶς Σέρρες, ἔχουν προσβληθεῖ ἀρκετὲς κωμοπόλεις καὶ χωριά. Στὴ Θεσσαλία ἡ Λάρισα, τὰ Τρίκλα, τὰ Φάρσαλα, ἡ

1. Βλ. AMAE-CCC, Janina 8 (septembre 1813-décembre 1814) φ. 416r.

2. Γιὰ τὶς ἐπιπτώσεις τῆς πανώλης στὴν πόλη καὶ τὴ Σμύρνη, βλ. Ἀριστοτέλη Σταυρόπουλου, *Τὰ νοσοκομεῖα καὶ ἡ νοσηλευτικὴ πολιτικὴ τῆς ἐλληνικῆς ἐθνότητος στὴν Κων/λη (1453-1838)*, Ἀθήνα 1984, σ. 334-340.

3. Βλ. ἐπιστολὴ Η. Rouqueville πρὸς τὸν Ὑπουργὸ Ἐμπορίου καὶ Βιομηχανίας κόμη τοῦ Sussi μὲ ἡμερ. 24-11-1812, ANF, F 12-1849b, Prévessa, ἀριθ. ἐγγράφου 4, φ. 10v.

4. Ὁ.π., ἀριθ. ἐγγρ. 4, φ. 11r.

5. Βλ. ἐπιστολὴ Η. Rouqueville μὲ ἡμερ. 11-12-1813, ὁ.π., ἀριθ. ἐγγρ. 29, φ. 1r.

Ἄγυιὰ μαστίζονται ἀπὸ τὴν ἐπιδημία πού ἐπιφέρει τὸν θάνατο, χωρὶς διάκριση ἀνάμεσα σὲ Ἕλληνας καὶ Τούρκους. Στὴ Στερεὰ Ἑλλάδα ἀναφέρονται κρούσματα στὴ Λαμία καὶ στὴ Λειβαδιά¹. Στὴν Πελοπόννησο, σύμφωνα μὲ ἐπίσημη μαρτυρία τοῦ Ἀγγλου προξένου στὴν Πάτρα, ἡ πανώλη ἔχει ἐξαπλωθεῖ σὲ πολλὰς πόλεις, ἐνῶ ἔχει διεισδύσει καὶ στὰ περισσότερα νησιά τοῦ Αἰγαίου². Ἀκόμη, ὑπῆρχαν σοβαρὲς ὑπόνοιες καὶ γιὰ τὴ Ζάκυνθο, ἀφοῦ στὸ λαζαρέτο τῆς παρατηρήθηκαν σὲ μερικοὺς τὰ χαρακτηριστικὰ συμπτώματα τῆς πανώλης³.

Τέλος, στὴν Ἡπειρο τὰ πρῶτα κρούσματα τῆς φοβερῆς ἐπιδημίας ἐκδηλώνονται στὴν Κορυτσά, γεγονός πού προκλήσῃ μεγάλες ἀνησυχίες στὸν Η. Rouqueville, ἐπειδὴ ἡ περιοχὴ αὐτὴ ἔχει συνεχεῖς ἐπαφὲς μὲ τὰ λιμάνια τῆς Σαργιάδας, τοῦ Βουθρωτοῦ καὶ τῶν Ἁγίων Σαράντα καὶ ἔτσι εἶναι εὐκόλο ἡ ἐπιδημία νὰ μεταδοθεῖ στὴ συνέχεια τόσο στὰ Γιάννινα ὅσο καὶ τὴν Κέρκυρα⁴.

Τὸ 1814 ἡ ἐπιδημία ὀλοκληρώνει τὸ καταστροφικὸ τῆς ἔργο παρὰ τίς ὑφέσεις, πού παρουσιάζει σὲ μερικὲς περιοχὲς κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ χειμῶνα, ἐξαιτίας τοῦ ψύχους⁵. Στὴ Σόφια ὁ ἀφανισμὸς εἶναι πρωτοφανὴς καὶ τὰ περισσότερα πτώματα τῶν μολυσμένων μένουν ἄταφα. Σὲ γειτονικὴ τῆς πόλης, τὸ Çamurlu, πού ἀριθμοῦσε 7.000 κατοίκους, μέσα σὲ 40 ἡμέρες ὁ πληθυσμὸς τῆς κατέβηκε στὶς 4.000. Στὴ Θεσσαλονικὴ πέθαιναν καθημερινὰ γύρω στὰ 300 ἄτομα. Ἡ Λάρισα, τὰ Τρίκαλα, τὰ Φάρσαλα καὶ οἱ γύρω περιοχὲς ἐρημώθηκαν, ἐνῶ ταυτόχρονα ἡ πανώλη ἀναζωπυρωνόταν στὴ Σιάτιστα καὶ στὴν Καστοριά⁶.

Στὴν Ἡπειρο ὁ κλοιὸς σφίγγει ὄλο καὶ περισσότερο, ἀφοῦ ἔχουν προσβληθεῖ οἱ Φιλιάτες, ἡ Κονίσπολη, τὸ Ἀργυρόκαστρο καὶ 60 χωριὰ τῆς γύρω περιοχῆς⁷. Παράλληλα ἡ ἐπιδημία ἐξαπλώνεται καὶ στὰ Ζαγοροχώρια καὶ ὁ κίνδυνος διαγράφεται ἄμεσος γιὰ τὰ Γιάννινα, πού τελικὰ θὰ παραμείνουν σχεδὸν ἄθικτα, ἐξαιτίας τῶν λαζαρέτων πού ἐμπόδισαν τὴν πανούκλαν ὁποῦ κατέφαγε ὅλην τὴν ρούμελην⁸.

1. Βλ. ἐπιστολὴ F. Rouqueville πρὸς τὸν κόμη τοῦ Bassano μὲ ἡμερ. 22-11-1813, AMAE-CCC, Janina 8 (septembre 1813-décembre 1814) φ. 215r.

2. Βλ. ἐπιστολὴ F. Rouqueville, δ.π., φ. 98r.

3. Βλ. ἐπιστολὴ Η. Rouqueville πρὸς τὸν κόμη τοῦ Sussi, Ἰπουργὸ Ἐμπορίου καὶ Βιομηχανίας τῆς Γαλλίας, μὲ ἡμερ. 16-6-1813, ANF, F 12-1849b, Prévessa, ἀριθ. ἔγγρ. 12, φ. 1r.

4. Βλ. ἐπιστολὴ τοῦ ὑποπρόξενου αὐτοῦ πρὸς τὸν κόμη τοῦ Sussi, μὲ ἡμερ. 13-12-1813, δ.π., ἀριθ. ἔγγρ. 30, φ. 1r.

5. Ἀποκαλυπτικὸ εἶναι τὸ ἀπόσπασμα πού δανειζόμαστε ἀπὸ ἐπιστολὴ τοῦ F. Rouqueville πρὸς τὸν κόμη τοῦ Bassano μὲ ἡμερ. 27-2-1814: «La peste est assoupie dans la Chaonie... c'est aux neiges et à la temperature froide qui regne depuis un mois que nous devons ce calme», AMAE-CCC, Janina τ. 8, φ. 350r.

6. Βλ. ἐπιστολὴ F. Rouqueville μὲ ἡμερ. 1-8-1814, δ.π., φ. 416r.

7. Βλ. ἐπιστολὴ F. Rouqueville μὲ ἡμερ. 23-11-1814, δ.π., φ. 448r.

8. Βλ. ἔγγραφο τοῦ Στ. Ἰωάννου μὲ τίτλο: ὄσας βοήθειας ἔχαμα εἰς τὸ βαρῶσι ἀπὸ τὸν καιρὸν ὁποῦ ἔγινα προεστὸς, Ἀρχεῖον Σταύρου Ἰωάννου, φκ. Πολιτεία Ἰωαννίνων-Ἰσνάφια-Βιλαέτι Ἰωαννίνων.

*Ας δούμε όμως πάλι αναλυτικά τους μηχανισμούς αντίδρασης, έσωτερικούς και έξωτερικούς, άμεσους και έμμεσους, ενάντια στην εξάπλωση της πανώλης στο πασαλίκι του 'Αλή Πασά¹.

"Όπως είναι γνωστό, τὸ πρώτο και στοιχειώδες μέτρο αὐτοπροστασίας τῶν κατοίκων μιᾶς περιοχῆς πρὸς προσβαλλόμενα ἀπὸ τὴν ἐπιδημία ἦταν ἡ ἀποδημία τους στὰ ἄρρηκτα μέρη, ὅπου ἡ ἀραιοκατοίκηση περιόριζε σημαντικὰ τὸν κίνδυνο τῆς μετάδοσης. Καὶ στὴν περίπτωσή μας χαρακτηριστικὰ εἶναι τὰ παραδείγματα τῆς Λάρισας καὶ τῆς Σιάτιστας. Στὴν πρώτη περίπτωση διαπιστώνουμε ὅτι οἱ Λαρισηνοὶ εἶναι «κατεσχορπισμένοι ἐνθεν κάκειθεν ἀπὸ τὸ φθοροποιὸν θανατικὸν τῆς πανώλης»², ἐνῶ στὴ δεύτερη ὁ προεστὸς τῆς παραπάνω κωμόπολης καὶ πολλοὶ ἄλλοι συγγενεῖς του γιὰ νὰ σωθοῦν ἀπὸ τὴν ἐπιδημία καταφεύγουν σὲ κάποιον χωριὸ³.

"Ενας ἄλλος μηχανισμὸς αντίδρασης ἦταν καὶ ἡ πρακτικὴ τῶν λαζαρέτων πρὸς ἐντάσσεται στὰ προληπτικὰ μέτρα κατὰ τῆς ἐπιδημίας.

"Αν καὶ γενικότερα στὸ χῶρο τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας τὰ μέτρα αὐτὰ ἀπουσιάζουν, μιὰ καὶ ἡ σύσταση τῶν λαζαρέτων ἐρχόταν σὲ ἀντίθεση μὲ τὴ μουσουλμανικὴ θρησκεία, στὸ πασαλίκι τοῦ 'Αλή καὶ εἰδικότερα στὴν "Ηπειρο παρατηροῦμε ὅτι ἐφαρμόζονται γιὰ πρώτη φορά μέτρα ἀνάλογα μ' ἐκεῖνα πρὸς συνηθίζονταν στὴν Εὐρώπη σὲ περίπτωση ἐπιδημίας.

"Ετσι, βλέπουμε ὅτι, μόλις ἐκδηλώθηκε ἡ πανώλη στὴ Θεσσαλονικὴ τὸ 1812, ὁ 'Αλή πασὰς διέκοψε κάθε ἐπικοινωνία τῆς Θεσσαλίας καὶ 'Ηπείρου μὲ τὴ Μακεδονία, ἐνῶ ταυτόχρονα ἀνέθεσε στὸν ἀρχιγραμματέα τοῦ συμβουλίου του (Divan Effendi) τὸ σχηματισμὸ λαζαρέτων, τόσο γιὰ ἀνθρώπους ὅσο καὶ γιὰ τὰ ἐμπορεύματα⁴, σ' ὅλα τὰ περάσματα⁴. Παρ' ὅλας ὅμως τὶς δραστηρικὲς προφυλάξεις ὁ H. Rouqueville φαίνεται ν' ἀνησυχεῖ ἰδιαίτερα, ἐπειδὴ γνωρίζει πολὺ καλά ὅτι ὅποιαδήποτε μέτρα στὴν Τουρκία ἐλάχιστα γίνονται σεβαστά, ἐξαιτίας τῆς δωροδοκίας τῶν υπεύθυνων γιὰ τὴν τήρησή τους. Μὲ τὸν ἴδιον τρόπο καὶ στὴ συγκεκριμένη περίπτωση τὸ χρέμα μποροῦσε κάθε στιγμή νὰ διασπάσει τὴν ὑγειονομικὴ ζώνη. Ἀκόμη τὸν φόβιζε τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ ταχυδρόμοι τοῦ 'Αλή συνέχιζαν νὰ διακινοῦν τὴν ἀλληλογραφία πρὸς καὶ ἀπὸ τὴν

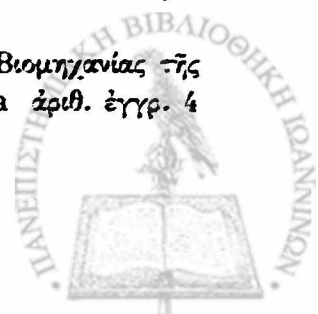
1. Γιὰ τοὺς μηχανισμοὺς αντίδρασης γενικότερα στὸν ἐλληνικὸ καὶ εὐρωπαϊκὸ χῶρο κατὰ τὴ διάρκεια τῆς Τουρκοκρατίας βλ. *Aristotelis Sraoropoulos, La nosologie dans l'espace hellénique du 17e au 19e siècle, Athènes 1984, σ. 12-15.*

2. Βλ. *Ἰωάννου Οἰκονόμου Λαρισηναίου (1873-1842), Ἐπιστολὴ διαφόρων, ἐκδ. Γιάννη, Ἀνωιάδι, Ἀθήνα 1964, σ. 187.*

3. Βλ. *Κουρέα, Τὸ Ἠπειρωτικὸν ἀρχεῖον, «H.X.» 14 (1939) σ. 66.*

4. Γιὰ τοὺς τρόπους μετάδοσης τῆς πανώλης βλ. *Jean-Noël Biraben, Les hommes et la peste en France et dans les pays européens et méditerranéens, τ. 2 Paris 1976, σ. 18-27.*

5. Βλ. ἐπιστολὴ H. Rouqueville πρὸς τὸν Ὑπουργὸ Ἐμπορίου καὶ Βιομηχανίας τῆς Γαλλίας κόμη τοῦ Sussi, μὲ ἡμερ. 24-11-1812, ANF, F 12-1849b, Prévesa ἀριθ. ἐγγρ. 4 φ. 10v-11r.

Κωνσταντινούπολη, ὅπου ἡ πανώλη ἐξακολουθοῦσε νὰ θερίζει τοὺς κατοίκους τῆς. Ἐξίσου ἐπικίνδυνη θεωροῦσε τὴν εἴσοδο στὰ Γιάννινα ἐμπόρων καὶ καραβανιῶν, πού προέρχονταν ἀπὸ τὰ ἐμπορικὰ πανηγύρια τῆς Ρούμελης, ἂν καὶ εἶχαν περάσει ἀπὸ τὴ σχετικὴ καραντίνα¹.

Τελικὰ ὅμως οἱ φόβοι τοῦ Η. Rouquerville, ὅσο καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του, θ' ἀποδειχθοῦν ἀβάσιμοι, ἀφοῦ, ὅπως διαπιστώνουμε καὶ ἀπὸ ἄλλες πηγές, ὁ Ἄλῃς ἔδειχνε ἰδιαίτερη αὐστηρότητα στὴν ἐφαρμογὴ τῶν ὑγειονομικῶν μέτρων τιμωρώντας μὲ τὴν ποινὴ τοῦ θανάτου τοὺς πραραβάτες².

Ἀνάλογη δραστηρότητα παρουσιάζουν καὶ τὰ μέτρα πού λαμβάνονται στὶς παράκτιες περιοχές. Γιὰ τὴν Πρέβεζα μάλιστα τὰ πράγματα εἶναι πιὸ ἀπλά, ἀφοῦ ὅπως εἶχαμε τὴν εὐκαιρία νὰ τονίσουμε καὶ σὲ ἄλλη ἐργασία, ὑπῆρχε μόνιμο λαζαρέτο, κατάλοιπο τῆς βενετικῆς κυριαρχίας τῆς πόλης ἀπὸ τὸν προηγούμενο αἰώνα.

Ἔτσι, παρότι ὁ κίνδυνος γιὰ μετάδοση τῆς πανώλης ἦταν πολὺ μεγαλύτερος στὸ πολυσύχναστο λιμάνι τῆς Πρέβεζας, ὅπου ἐφθάναν πλοῖα ἀπὸ περιοχές πού εἶχαν προσβληθεῖ ἀπὸ τὴν πανώλη, παρατηροῦμε ὅτι, ὡς τὴν ὀριστικὴ ὑπόχρηση τῆς ἐπιδημίας, ἡ Πρέβεζα ἔμεινε ἄθικτη³.

Παρόλα ὅμως τὰ ὑγειονομικὰ μέτρα τοῦ Ἄλῃ, ἡ καθολικότητα τῆς ἐπιδημίας στὸν ὑπόλοιπο ἑλλαδικό, ἀλλὰ καὶ βαλκανικὸ χῶρο, εἶχε σημαντικὲς ἐπιπτώσεις τόσο στὴ δημογραφία ὅσο καὶ στὴν οἰκονομία τῆς περιοχῆς.

Ἄν καὶ μᾶς λείπουν τὰ στοιχεῖα πού θὰ μᾶς ἔδιναν τὴ δυνατότητα νὰ προχωρήσουμε σὲ ἀκριβεῖς ἐκτιμήσεις τοῦ φαινομένου, εἶναι γεγονός ὅτι ἡ πανώλη ἐπέφερε σημαντικὲς ἀλλοιώσεις στὴ δημογραφικὴ ἰσορροπία σ' ὀλόκληρη τὴν ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία, ἀφοῦ ἀρκετὲς πόλεις ἐρημώθηκαν.

Ἀντίθετα οἱ ἐπισημάνσεις γιὰ τὸν ἀρνητικὸ ρόλο τῆς πανώλης στὴν οἰκονομία καὶ εἰδικότερα στὸ ἐμπόριο τῆς ἐπικράτειας τοῦ Ἄλῃ εἶναι καὶ πιὸ ἀρκετὲς καὶ πιὸ οὐσιαστικὲς, ἀφοῦ οἱ πληροφορίες τονίζουν τὴν ἀνατροπὴ τῆς ἐμπορικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς τῶν πόλεων πού ἔχουν προσβληθεῖ ἀπὸ τὴν πανώλη.

Ἡ μεγαλύτερη ἀναστάτωση ἐπέρχεται στὴ Θεσσαλία καὶ ἰδιαίτερα στὴ Λάρισα, ὅπου οἱ περισσότεροι συντεχνίτες ἐγκαταλείπουν τὰ ἐργαστήρια τους καὶ μεταναστεύουν, ὅσο διαρκεῖ ἡ ἐπιδημία, στὶς γύρω ἡρεινὲς περιοχές. Ἄλλὰ

1. Βλ. ἐπιστολὴ τοῦ παραπάνω ὑποπρόξενου μὲ ἡμερ. 11-12-1812, δ.π., ἀριθ. ἐγγρ. 29, φ. 1ν.

2. Βλ. ἐπιστολὴ τοῦ πρόξενου τῆς Νάπολης καὶ συνάμα αὐστριακοῦ ὑποπρόξενου στὴν Πρέβεζα Luigi d'Inchiostri πρὸς τὸ Βατικανό, Archivio Vaticano, Segreteria di Stato Esteri, Anno 1820, Rubrica 292, fasc. 1., φ. 60r.

3. Τὸ τελευταῖο certificat d'origine ὑπογραμμμένο ἀπὸ τὸν Η. Rouquerville στὴν Πρέβεζα ἀναφέρει στὴ στήλη τῶν παρατηρήσεων: «La peste ravage la Turquie d'Europe. La santé est bonne dans le canton de Prévésa».

και στην Ήπειρο και στη Μακεδονία ή πολύμηνη διακοπή των χερσαίων επικοινωνιών περιορίζουν στο ελάχιστο τις εμπορικές συναλλαγές. Επιπλέον, στην Ήπειρο ή σύσταση των λαζαρέτων επέφερε σημαντική καθυστέρηση στην παράδοση των εμπορευμάτων και υπερβολική αύξηση στα κόμιστρά τους, όταν, σε περιόδους ύφεσης της επιδημίας, άνοιγαν οι χερσαίοι δρόμοι προς το Βορά.

Έκείνο όμως που πλήττεται ιδιαίτερα είναι το έξωτερο εμπόριο. Από τις σχετικές ειδήσεις που μας δίνουν οι άδελφοί Rouqueville περιοριζόμαστε σε δύο πολύ χαρακτηριστικές, γιατί αποκαλύπτουν τις άρνητικές παραμέτρους της πανώλης τόσο στο στεριανό όσο και στο θαλάσσιο εμπόριο των Ελλήνων. Από την πρώτη προκύπτει ότι οι χερσαίες εμπορικές συναλλαγές ανάμεσα στην Ήπειρο, Θεσσαλία και Μακεδονία από τη μια και την Αυστρία από την άλλη συχνά διακόπτονται πάνω από ένα μήνα με αποτέλεσμα να επέρχεται μεγάλη άταξία και σύγχυση στα ενδιαφερόμενα μέρη¹. Με τη δεύτερη διαπιστώνουμε ότι σ' όλα τα πλοία, που προέρχονται από τα λιμάνια της Πελοποννήσου και της Ήπειρου, απαγορεύεται να πλησιάσουν την Αγκώνα από τον φόβο της πανώλης².

Δεν λείπουν ακόμη ανάλογες πληροφορίες για τα υπόλοιπα λιμάνια της Αδριατικής, όπου διπλασιάζεται ή επαγρύπνηση στα λαζαρέτα και οι γαλλικές τελωνειακές αρχές έχουν σημαίνει γενικό συναγερμό. Αλλά, κι όταν προς τα τέλη του 1814 ή επιδημία παρουσιάζει γενικότερη ύφεση και το εμπόριο στη Μεσόγειο ξαναρχίζει κανονικά, τα προστατευτικά υγειονομικά μέτρα στην Ευρώπη για τα πλοία και τα εμπορεύματα, που προέρχονται από την Ανατολή, εξακολουθούν να είναι πολύ αυστηρά³.

Δυστυχώς οι ειδήσεις για την πορεία και την εξέλιξη της επιδημίας σταματούν υποχρεωτικά εδώ, αφού τα τελευταία certificats d'origine αναφέρονται στο έτος 1814. Έτσι, δεν είμαστε σε θέση να ολοκληρώσουμε τα συμπεράσματα για τις συνολικές επιπτώσεις της πανώλης στη σύντομη αυτή εργασία, που πρόθεσή της είναι να αποθησαυρίσει και να εκμεταλλευτεί από τα πιστοποιητικά αυτά τις πιο σημαντικές πληροφορίες, που έχουν άμεση σχέση με την οικονομική και κοινωνική πραγματικότητα του πασαλικιού του Άλη πασά στην περίοδο 1811-1814, εποχή κατά την οποία ο τελευταίος φθάνει στο αποκορύφωμα της ισχύος και της ακμής του.

1. Βλ.έπιστολή F. Rouqueville προς τον Υπουργό Έξωτερικών της Γαλλίας κόμη του Bassano με ήμερ. 29-10-1813, AMAE-CCC, Janina τ. 8, φ. 162r.

2. Βλ.έπιστολή του F. Rouqueville με ήμερ. 26-9-1813, δ.π., φ. 75r.

3. Βλ. έπιστολή του Γάλλου Υπουργού Έμπορίου και Βιομηχανίας στον Η. Rouqueville, AMAE-CCC, Arta 4 (1814-1836) φ. 55r.

D'Origine de Marchandises, d'après le Decret Impérial du 23 Novembre 1807.

N° B:

Pour l'insertion de
Tous les Certificats,
et des chargements,
Les Titres à représenter
L'appui de leurs demandeurs
1. La déclaration du Chargeur
par écrit et sous caution de être
la vérité.

NOUS CONSUL GENERAL de l'EMPIRE FRANCAIS, et d'ITALIE
de JANINA et dependances, certifions que les Marchandises ci-après détaillées
de Janina à destination de la France par le navire
de la Compagnie des Indes ne sont point de fabrication Anglaise et ne proviennent ni
de l'Angleterre ni de ses Colonies, ni de son commerce, d'après la déclaration
qui nous en a été faite par les chargeurs.

Suite des pièces à représenter
1. Le Certificat d'Exportation.
2. Le Certificat des Négocians
qui ont rendu successivement
les Marchandises.
3. De la Copie du Certificat qui
constata l'origine primitive
dément certifié par le
Chancelier Vice-Consul.

NOMS DES MARCHANDISES.	MARQUE NUMERO ET NOMBRE des COLIS	NATURE des Marchandises composant le Chargement.	LIEUX D'ORIGINE.	Noms, Qualité, Nation, Circulaire d'Exportation, et autres lettres ou titres autres primaires ou titres de leur Origine.	DETAIL Des Pièces présentés à l'appui de la déclaration qui nous a été faite.	POIDS.	OBSERVATIONS.
1000 Pains à Paris pour être de Paris	1 11 A. B. F. pour la destination de Paris 1000 Pains pour la destination de Paris Total faisant un colis	quatre chambres 52 chambres pour la destination de Paris 1000 Pains 1000 Pains	Paris Paris Paris	par les Commissaires	1. Déclaration des Chargeurs en date du 18 Mars 1812 2. Certificat d'exportation délivré le 12 Mars 1812 3. Copie ou extrait du certificat d'origine primitive sous N. 12 4. Certificats des Négocians qui vendent sous N. 12		à la charge de l'Alcalde de Paris pour être de Paris

En foi de quoi nous avons signé le présent auquel nous avons fait apposer le Scéau de ce Consulat Général.

Membre Officier Français

Janina le 21 Mars 1812

Le Consul Général
P. P. P.

CONSULAT GENERAL
de FRANCE en ALBANIE

C E R T I F I C A T

JANINA et ses
DEPENDANCES.

D'origine de Marchandises, d'après le Décret Impérial du 23 Novembre 1807.

N. B.

Pour l'instruction de
Solateur des Certificats,
& des Chargeurs.
Les titres & représentat
à l'appui de ces demandes
sont.
1. La déclaration du Chargeur
par écrit et sous caution de dire
la vérité.

NOUS CONSUL GENERAL de l'EMPIRE FRANÇAIS, et d'ITALIE
JANINA et dependances, certifions que les Marchandises ci-après détaillées
de la Pologne, de la Prusse, de la Russie, de la Turquie, de l'Espagne, de l'Italie, de
la Hollande, de la Belgique, de la France, de la Suisse, de l'Allemagne, de la Hongrie, de la
Sardaigne, de la Sardaigne, de la Corse, de la Sicile, de la Sardaigne, de la Corse, de la Sicile,
ne sont point de fabrique Anglaise et ne proviennent ni de
l'Angleterre ni de ses Colonies, ni de son commerce, d'après la déclaration qui nous
en a été faite par les chargeurs.

Suite des pièces à représenter
1. Le Certificat d'Export.
2. Le Certificat des Négocians
qui ont vendu successivement
les Marchandises.
3. De la Copie du Certificat qui
constate l'origine primitive
dument certifié par le Chancelier
Vice-Consul.

NOMS DES CHARGEURS.	MARQUE ET NOMBRE DES COLIS	NATURE des Marchandises composant le Chargement.	LIEUX D'ORIGINE.	Noms, Qualité, Pignon, Capitaine du bâtiment & leurs domiciles ou résidences, ainsi que leur permis de leur être de l'ne Origo.	DETAIL Des Pièces présentées à l'appui de la déclaration qui nous a été faite.	POIDS.	OBSERVATIONS.
Stolche L'union de L'union de L'union de L'union de	NS N° 2. à 16. Lige bulles SS	Cire. jaune	de la ban d'au de janina	Pêche commun jougues de la L'embourgeoisement	1. Déclaration des Chargeurs en date de 17 Janv. 1813 Sous N. 91 2. Certificat d'exporte délivré le 17 Janv. 1813 Sous N. 91 3. Copie ou extrait du certificat d'origine primitive Sous N. 91 4. Certificats des Négocians qui vendent 10 Sous N. 91	neuf cent deux vingt	à la boutique de Georgi Juri à Janina M.B. la police n'a la marchandise, la bonne, la plus chère, elle n'est pas mais elle n'est pas de papier

En foi de quoi nous avons signé le présent auquel nous avons fait apposer le Scéau de ce Consulat Général.

Janina le 30 Décembre an 1313

Accusé Cinq francs Cinq sous de taxes

Le Sublime Consul Général

Le 7. Consul Auguste Piquerville

G. PAPAGEORGIU

R É S U M É

LES CERTIFICATS D'ORIGINE COMME SOURCE POUR L' HISTOIRE ÉCONOMIQUE DU PACHALIK DE JANNINA (1811 - 1814)

La présente étude se projette de collecter et exploiter les renseignements fournis par les certificats d' origine, écrits officiels que les autorités consulaires françaises en Epire procuraient aux commerçants ou aux chargeurs indigènes qui voulaient faire valoir les produits locaux dans les ports d'Italie appartenant, comme c'est connu, à partir du XIX ème siècle à l' état français.

François Pouqueville, consul général de France à Jannina, et son frère Hugues, vice-consul à Prévéza, envoyèrent ces certificats au ministère français des affaires étrangères.

Les renseignements recueillis peuvent être répartis en quatre catégories: 1) les marchandises (espèce, poids, pays d' origine et lieu de destination) 2) les marchands 3) les routes et les moyens de transport 4) la peste.

Parmi les marchandises qui circulaient de cette manière on distingue: des peaux, de la capote ou bure albanaise, du coton, du poil de chameau, de la soude, du sel, des vallonès, des noix de galle, de la gomme adragante, des raisins de Corinthe, de la cire, du miel, des tissus, des graines de lin et des éponges.

Le plus souvent, c'est dans les marchés locaux (bazars) ou dans les foires que les chargeurs se procuraient les produits ci-dessus cités pour les expédier ensuite vers Corfoù, Ancône, Venise, Naples et Barletta.

C'est aussi grâce à ces certificats d'origine que les noms des marchands au service du commerce français nous ont été conservés. La plupart d'entre eux semblent avoir été associés ou collaboraient avec diverses maisons de commerce italiennes et appartenaient donc à la catégorie des intermédiaires ou des agents commerciaux.

L' étude des ces sources atteste aussi que les communications terrestres l'emportaient sur les communications maritimes au moins jusqu'au début du XIX ème siècle.

Enfin, parmi les renseignements procurés par ces certificats et les lettres d' accompagnement, ceux qui concerne la grande peste de 1812-1815 peut être considérés comme des plus précieux car les témoignages à ce sujet sont très peu nombreux.

En effet, les mentions qui nous font savoir qu'en Epire Ali Pacha ratifia la création d'une zone sanitaire avec des lazarets peuvent être considérées comme uniques. Ces mesures contre la peste permettent ainsi à la région de demeurer non touchée par cette terrible épidémie. Ce fait est très important car de telles mesures de protection étaient inexistantes dans le reste de l' empire ottoman, du fait que l'établissement de lazarets aurait transgressé les lois de la religion musulmane.

